

Tarja Frilander

PIEKSÄMÄEN KAUPUNGINKIRJASTON KEHITTÄMISOHJELMA 2018-2027

PIEKSÄMÄEN KAUPUNGINKIRJASTON KEHITTÄMISOHJELMA 2018-2027

Tarja Frilander
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Kirjasto- ja tietopalvelun
tutkinto-ohjelma, tradenomi, KIR16KM
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma, tradenomi

Tekijä: Tarja Frilander

Opinnäytetyön nimi: Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Syksy 2018

Sivumäärä: sivut 43 + 12

Vuonna 2015 voimaan tullut kuntalaki 2015/410, velvoittaa kuntia laatimaan kuntastrategian. Kuntastrategia tulee pohjautua arvioon kunnan nykytilasta, tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtäviin. Strategista työtä käytännössä voivat ohjata kunnan eri tulosyksiköiden laatimat omat kehittämisohjelmat tai strategiat.

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Pieksämäen kaupunginkirjasto ja lähtökohtana on Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä. Opinnäytetyöni on toiminnallinen, ja työn tavoitteena on laatia Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma.

Tietoperustassa olen tarkastellut Suomen ja Tanskan kirjastojen kehittämistä. Kehittämisohjelmaa ovat vahvasti ohjanneet keskeisimmät kirjastoalaan vaikuttavat lait, asiakirjat ja ohjelmat. Olen laatinut Pieksämäen kaupunginkirjastolle tulevaisuuteen katsovan SWOT-analyysin. Kirjaston henkilökunta otettiin mukaan kirjaston kehittämisohjelman laadintaan.

Opinnäytetyön käytännön osuutena valmistui Pieksämäen kaupunginkirjastolle kehittämisohjelma vuosiksi 2018-2027. Kehittämisohjelma on tärkeä osa kirjaston ja kaupungin kehittämistä käytännössä.

Tätä tutkimusta voi hyödyntää kirjastojen kehittämis- ja strategiatyössä.

Asiasanat: yleiset kirjastot, kehittäminen, ohjelmat, lait, kunnat, strategiat

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Service

Author: Tarja Frilander

Title of thesis: Library strategy in the Pieksämäki Public Library

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2018 Number of pages: 43 + 12

The new municipal law 2015/410 states that each municipality in Finland must have a municipal strategy. The law came to force at 2015. The municipal strategy is evaluated according to the current state of the municipality, future changes and the effects of changes on municipal operations. Operational programs and strategies of municipal services can direct the main municipal strategy.

This thesis was commissioned by Pieksämäki town library. The starting point for this thesis is the development of the Pieksämäki town library. This is a practice-based thesis and its purpose was to make a strategy for the Pieksämäki town library.

The theory is based on my studies on strategic work of the Finnish and Danish libraries. Library laws, documents and programs have contributed to the strategy of Pieksämäki town library. I have made a SWOT analysis for the library's future. The library staff also took part in the strategy work. A new strategy for Pieksämäki town library for years 2018-2027 was made as the practical part of this thesis. The strategy is an important part of the development of the towny library and the whole city of Pieksämäki.

This research can be used for strategy work of public libraries in general.

Keywords: public libraries, strategies, laws, development strategies, municipalities

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KIRJASTOJEN KEHITTÄMINEN	9
2.1	Kirjastojen kehittäminen Suomessa	9
2.2	Kirjastojen kehittäminen Tanskassa	11
3	TOIMEKSIANTAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	14
3.1	Pieksämäen kaupunki	14
3.2	Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027	16
3.1	Pieksämäen kaupunginkirjasto	17
4	KEHITTÄMISOHJELMAN LÄHTÖKOHDAT	20
4.1	Kehittämisohjelman keskeiset tausta-aineistot	21
4.2	Yhteiskunnalliset muutokset	21
4.3	Henkilökunnan ajatuksia kirjaston kehittämisestä	22
5	KIRJASTON KEHITTÄMISOHJELMA	25
5.1	Nykytilanteen kuvaus	26
5.2	SWOT-analyysi	27
5.3	Kehittämisohjelman laatiminen	28
5.4	Visio	29
5.5	Kirjaston arvot	29
5.6	Strategiset päämäärät	30
5.7	Kirjaston kehittämiskohteet	31
5.8	Kehittämisohjelman seuranta ja arviointi	31
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	33
7	POHDINTA	35
	LÄHTEET	38
	OSA 2: PIEKSÄMÄEN KAUPUNGINKIRJASTON KEHITTÄMISOHJELMA 2018-2027	44

1 JOHDANTO

Tämän toiminnallisen, laadullisen opinnäytetyön tarkoituksena on laatia Pieksämäen kaupungin kirjastolle kehittämisohjelma vuosille 2018-2027. Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma liittyy osana Pieksämäen strategiaan 2018-2027. Pää tavoitteena on eri sidosryhmien ja kuntalaisten odotuksiin ja tarpeisiin vastaaminen, käytettävissä olevilla kaupungin resursseilla. Kuntalain mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa on kirjattuna kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteet.

Strategialla tarkoitetaan ajattelua ja toimintaa ohjaavaa kehystä, jonka avulla pyritään ennakoimaan, suunnittelemaan ja arvioimaan tulevaisuutta, jotta kunnalla on parhaat mahdollisuudet menestyä tulevaisuudessa. Tärkeää on analysoida teknologian-, talouden-, elinkeinojen ja työllisyyden kehitystä. Huomioida täytyy myös kuntalaisten ikärakenteiden ja palvelutarpeiden muutokset, sekä eri sidosryhmien odotukset (Sydänmaanlakka 2015, 128.)

Kuntastrategiassa tulee huomioida kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen. Huomioon tulee ottaa kunnan tehtäviä käsittelevissä laessa ennalta säädetyt palvelutavoitteet, omistaja-, ja henkilöstöpolitiikka. Sekä kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, että oman alueen elinvoiman kehittäminen (Kuntalaki 410/2015 7:37§.)

Pieksämäen kaupungin strategian laadintaa koskevassa tausta-aineistossa strategian periaatteina mainitaan esimerkiksi, että strategian tulee olla suunnan näyttäjänä Pieksämäen kaupungin tulevaisuudesta. Strategian tulee ohjata koko kaupungin konsernin kehittämistä, sekä kaikkien yksiköiden toimintaa. Koko kaupungin strategia tulee sisältää selkeästi kuvattuna keinot, päämäärien saavuttamiseksi.

Strategian päätavoitteeksi on asetettu Pieksämäen kaupungin elinvoiman lisääminen, hyvinvoinnin edistäminen ja aluekehittämisen mahdollistava kuntatalous. (Pieksämäen kaupunki 2018, viitattu 19.3.2018.) Pieksämäen kaupungin strategiassa 2018-2027 todetaan, että päämääristä johdetaan asetettuja tavoitteita, joiden tarkoituksena on ohjata pitkän aikavälin toiminnan kehittämistä.

Mielestäni on hyvä, että kaupungin kaikki hallintokunnat on veloitettu laatimaan oma kehittämisohjelmansa. Näin kunkin yksikön tavoitteet tulee kirjattua. Henkilöstö, luottamushenkilöt ja ennen

kaikkea kuntalaiset saavat kaupungin eri yksiköiden toiminnasta tarkempaa tietoa. Opinnäytetyössäni oli oma haasteensa sovittaa eri tahoilta asetetut tavoitteet ja raamit selkeäksi ja helposti ymmärrettäväksi asiakirjaksi. Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma 2018-2027, tulee täyttää myös viranomaisten hyvän kielenkäytön laatuksiteerit (Lehtinen, M. 1982).

Pieksämäen kaupungin kehittämisvastuu on kaupunginhallituksella. Kaupungin eri vastuualueet määrittelevät omissa kehittämisohjelmissaan ne toimenpiteet, joilla yhteisten tavoitteiden kautta kehitetään ja edistetään kunkin yksikön toimintaa. Päämääränä on asetettujen tavoitteiden toteutuminen. Juuri tästä syystä kirjaston oman kehittämisohjelman laadinta on ensiarvoisen tärkeää.

Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma sijoitetaan Pieksämäen kaupungin hierarkiassa osaksi Pieksämäen kaupungin sivistyspalveluiden kehittämisohjelmaa vuosiksi 2018-2027. Sivistyspalveluiden yhteiseen kehittämisohjelmaan poimitaan Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmassa asetettuja strategisia päämääriä ja kehittämiskohteita. Kehittämisohjelmien tulee olla samassa linjassa kaupungin strategian kanssa. Jokainen vastuualue laatii oman kehittämisohjelmansa yhteisen mallin pohjalta.

Sivistyspalveluiden kehittämisohjelman luonnoksessa (Majoinen & Tarkiainen 2018, 2.) todetaan, että yhtenä sivistystoimen strategian tavoitteena on valmistautua Pieksämäen kaupungin muuttuvaan rooliin palveluiden tuottajana alue- ja sote-uudistuksen toteutuessa. Kehittämisohjelmalla pyritään turvaamaan laadukkaat ja ajanmukaiset sivistyspalvelut myös tulevaisuudessa. Strategia sisältää sivistystoimen yhteisen toimenpidesuunnitelman, johon on koottu konkreettisia toimenpiteitä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Huoli sivistyspalveluiden tulevaisuudesta kunnissa on aiheellinen. Jos uudelle maakuntahallinnolle siirtyy paljon päätäntävaltaa, niin kuntiin ei jää montakaan hallinnollista toimijaa jäljelle. Yksi jäljelle jäävistä toimijoista on sivistyspalvelut. Tulevaisuuden kunta – asiantuntijaryhmän muistiossa sote- ja maakuntauudistuksen vaikutuksista kirjastopalveluihin toetaan seuraavasti: maakuntauudistus ei vaikuta kunnan tehtäviin ja mahdollisuuksiin järjestää kirjastopalveluita (Valli-Lintu, A. 2017, 17). Mielestäni valmisteilla oleva sote- ja maakuntauudistus tulee vaikuttamaan merkittävästi kuntiin jääviin palveluihin.

Olen havainnut huolen paikallisella tasolla kirjastopalveluiden tulevaisuudesta, erityisesti rahoituksen suhteen. Joten on hyvä, että kirjastotoimi laatii oman kehittämisohjelmansa. Näin kirjastotoimi saa paremmin perusteltua mahdolliset kirjastotoimen investoinnit ja lisäresurssit. Haasteena on,

kuinka kaikki toimijat saadaan osallistettua ja sitoutettua Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämiseen.

Koen, että minulla on ainutlaatuinen tilaisuus tämän opinnäytteen muodossa päästä oppimaan uutta yhdessä henkilöstön kanssa. Pieksämäen kaupunginkirjastolle ei ole olemassa aiempaa kehittämishjelmaa. Tässä opinnäytetyössä olen laatinut Pieksämäen kaupunginkirjastolle kehittämishjelman.

Käytännön työelämä antaa runsaasti aiheita Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi, samalla se syventää opiskelijan asiantuntemusta käytännönläheisesti. Työelämlähtöiset opinnäytetyöt kehittävät parhaiten yksikön toimintaa ja usein ne ovatkin toiminallisia opinnäytetöitä. Töiden tavoitteena on eri tavoin ohjeistaa, opastaa tai kehittää käytännön toimintaa. Tärkeintä on yhdistää käytännön toteutus, raportointi ja teoreettinen tieto (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10.)

Kehittämishjelman laatiminen vuosille 2018-2027 on tärkeää koska tulevaisuudessa kirjaston toiminta tulee rakentumaan yhä tiiviimmin hallintorajat ylittävälle yhteistyölle, että uudenaalaisille ja monialaisille kumppanuuksille (Valli-Lintu ym. 2017, 17.) Opinnäytetyön lähtökohtana on, että Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämishjelma ei ole säästöohjelma, vaan kehittämishjelmalla pyritään aidosti kehittämään Pieksämäen kaupunginkirjastoa. Kehittämishjelma on tärkeä osa Pieksämäen kaupungin kehittämistä. Mielestäni vain järjestelmällisellä kirjastojen kehitystyöllä suomen kirjastolaitos pystyy vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Niin paikallisella tasolla, kansallisesti, että kansainvälisesti.

2 KIRJASTOJEN KEHITTÄMINEN

Julkishallinnossa on tapahtunut ja tulee yhä enemmän tapahtumaan suuria hallinnollisia ja rakenteellisia muutoksia. Muutokset vaikuttavat väistämättä myös kirjastoihin ja niiden toimintaympäristöön. Muutoksilla on haettu ja tullaan hakemaan yleensä tehokkuutta, mikä käytännössä tarkoittaa säästöjä. Se voi olla myös palvelun laadun parantamista tai muutosta palveluiden tuottamisen tapaan (Janhunen & Saarti, 2014, 81.) Itse uskon että kirjaston kehittämisohjelman avulla kirjastoa voidaan aidosti kehittää vastaamaan kuntalaisten uusia tarpeita.

Strateginen suunnitelma johtaa budjetoinnin kautta toteutettaviin toimintasuunnitelmiin. Siten on tarkoitus hallita toimintaympäristön poliittista, sosiaalista ja teknistä muutosta. Kirjastojen strategisessa suunnittelussa käytetään samoja menetelmiä ja jäsentelyä, kuin liikemaailman strategia-suunnittelussa, tosin julkishallintoon menetelmät tulevat muutaman vuoden viiveellä (Niinikangas & Niinikangas 1992, 16.) Mielestäni kirjastojen kehittämisen lähtökohtana tulee olla kehitettävän kirjaston toimintaympäristö.

Strategiasta päätettäessä olisi hyvä lähteä liikkeelle toiminnasta, tuotteista tai asiakkaista. Kaikkein parasta olisi yhdistää nämä kaksi menetelmää, sillä silloin selviää, onko kirjastolla tarjota oikea palvelu tai tuote oikealle asiakkaalle ja asiakasryhmälle (Helinsky 2012, 38.).

Kirjastojen tulee vaikuttaa aktiivisesti ja oikea-aikaisesti kirjastojen toimintaan vaikuttavaan päätöksentekoon ja suunnitteluun. Talouspuhe tahtoo korostua nykyisin tavoitepuheen sijaan. Kuitenkin olisi hyvä muistaa, että kirjastojen keskimääräinen budjetoitu osuus Suomen kuntien vuosibudjetista on noin yksi prosentti (Janhunen & Saarti, 2014, 81.)

2.1 Kirjastojen kehittäminen Suomessa

Suuret kirjastot tekivät strategisia suunnitelmia jo 1980-luvulla. Myös pienemmät kirjastot, kuten Harjavallan kaupunginkirjasto teki oman suunnitelmansa 1992. Oppia otettiin esimerkiksi British Libraryn strategisesta suunnitelmasta vuosiksi 1989-1994, Gateway to Knowledge (Niinikangas & Niinikangas 1992, 28.) Suomessa kirjastoja on kannustettu laatimalla erilaisia strategioita. Voidaan puhua myös kehittämisohjelmista.

Niinikangas toteaa, että strategisissa suunnitelmissa tarvitaan operatiivisen suunnitelman toteutusohjelma ja seurantajärjestelmä. Näin voidaan varmistaa suurten strategisten päätösten toimeenpano kaikkia pieniä yksityiskohtia myöten. Kehitettäessä suomalaisia kirjastoja on vahvasti tuettu tilastoihin. On myös laadittu kirjastojen historiallisia analyysejä, joissa esimerkiksi on selvitetty: kuinka nykytilanne on syntynyt ja kuinka uusia tuotteita ja palveluja voitaisiin kehittää (Niinikangas & Niinikangas 1992, 19-22).

Tiekkö-kirjastojen strategia tehtiin ensimmäisenä yleisten kirjastojen kimppastrategiana vuonna 2000. Perustana strategian luonnokselle oli kirjastokimpan tiivis yhteistyö. Lähtökohtana oli alueen kirjastojen aseman parantaminen (Ainali 2012, 48.) Kirjastoille laadituista strategioista voisi mainita myös Kalajoen kirjasto- ja tietopalvelustrategian 2010-2012. Uudempia laadittuja kirjastostrategioita on Tiekkö-kirjastojen strategiapäivitys: Tiekkö kirjastostrategia 2015-2020 (Tiekkö-kirjastot 2015, viitattu 3.5.2018) ja Eduskunnan kirjaston palvelustrategia 2017-2020 (Eduskunnan kirjasto 2017, viitattu 3.5.2018).

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2006 Kirjastojen kehittämisohjelman: Kirjastojen kehittämisohjelma 2006-2010: kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksina. Julkaisu oli jatkoa Kirjastostrategia 2010 julkaisulle (Opetusministeriön julkaisuja 2006:44). Julkaisussa nousivat esille esimerkiksi kirjastojen oppimisympäristöt ja palveluiden verkottuminen.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 -raportissa (2009) muodostetaan kuva kirjastojen tulevaisuudesta. Kirjaston tulisi olla kohtaamis- ja rauhoittumispaikka, lääke informaatioähkyn ja yksinäisyyteen, oppimisprosessin tuki, elämysten tarjoaja ja verkottunut toimija (Saloniemi 2011, 15.)

Viimeisimpinä vuosina kirjastojen kehittämisen pohjana on käytetty Yleisten kirjastojen suunta-ohjelmaa. Yleisten kirjastojen neuvosto päätti syksyllä 2013, että voimassa oleva strategia 2011-2016 päivitetään ja uudistetaan vuosille 2016-2020. Sitä varten perustettiin työryhmä, joka uudisti strategian Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020 -asiakirjaksi (Yleisten kirjastojen neuvosto 2016, 3.)

Suomessa kirjastojen strategioissa on kirjattu esimerkiksi toiminta-ajatus, strategiat ja tavoitteet, strategioiden toimeenpanosuunnitelmat ja lyhyen aikavälin tavoitteet (Niinikangas & Niinikangas 1992, 24.) Uskon, että kirjastojen strategioita ja kehittämisohjelmia tullaan tulevaisuudessa tekemään kirjastokimpoille. Mielestäni se ei kuitenkaan syrjäytä kirjastokimppaan kuuluvien kirjastojen omia kehittämisohjelmia ja strategioita. Kirjastoille on tehty julkaisuja, joita voi käyttää kirjastojen kehittämisen työkaluna. Mainittakoon Kirjastot ja laatu hankkeen julkaisu vuodelta 1998: kirjasto-

ja tietopalvelutoimintojen arviointiperusteet: kirjastot ja laatu julkaisu. Julkaisussa on oma lukunsa kirjaston strategiselle suunnittelulle (Kirjastot ja laatu –hanke 1998, 20.)

Suomessa kirjastoja kehitetään myös paljon erilaisten hankkeiden muodossa. Esimerkkinä Vaski-kirjastojen Asiakkaan kirjasto -projekti, joka alkoi vuonna 2010 (Maunu 2011, 103). Hankkeet ovat kuitenkin pääosin lyhytkestoisia ja tiettyyn kehittämiskohteeseen kohdennettuja. Mielestäni oiva tapa kirjastojen kehittämiseksi voisi olla kirjastojen kehittämisohjelmassa valikoitujen kehittämiskohdeiden hankkeistaminen. Kun kirjastoja kehitetään, niin ei sovi unohtaa erilaisia projekteja. Nykyisin kirjastojen kehittämisen vallalla oleva väline on projekti (Uotila 2015, 169).

Mielestäni kirjastot voisivat kehittää toimintaansa luomalla sinisen meren strategian mukaisia tavoitteita, eli vaikkapa uusia palveluita, joita muilla ei vielä ole. Sinisen meren strategian tavoitteena on luoda uusia kilpailusta vapaita markkinoita –sinisiä meriä (Vuorinen 2014, 98).

2.2 Kirjastojen kehittäminen Tanskassa

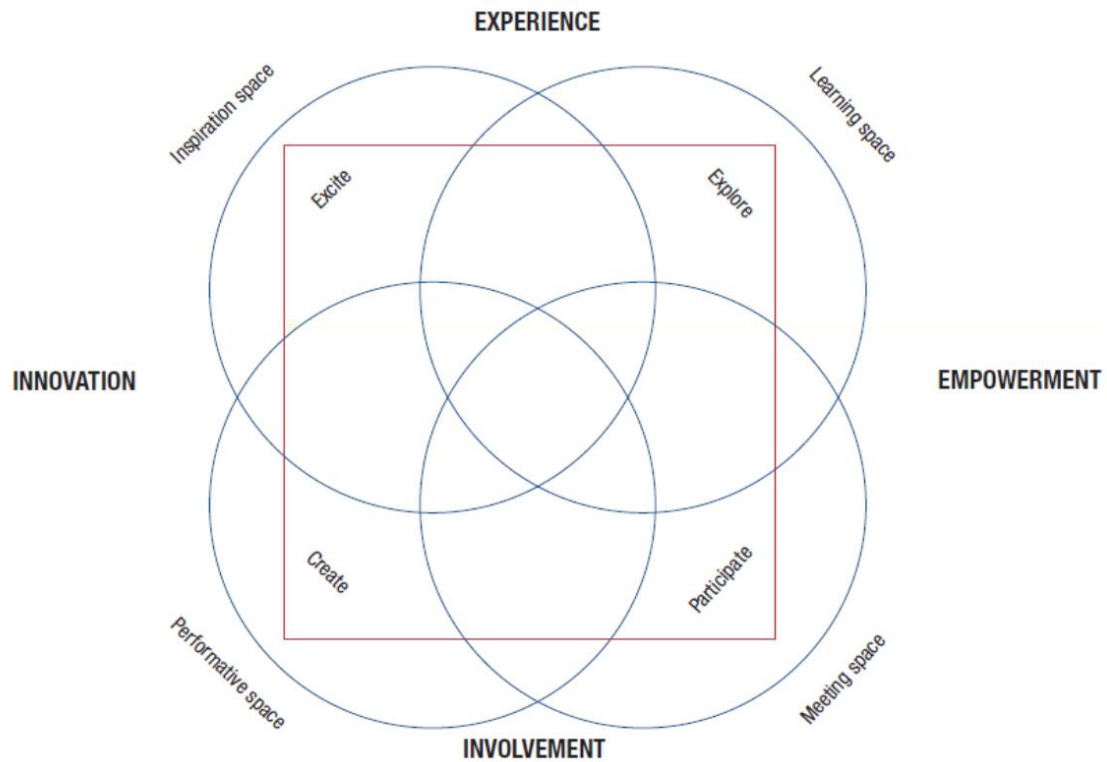
Luonnollisestikin kirjastoja on kehitetty myös Pohjoismaissa. Suomessa onkin usein otettu mallia muista saman tyyppisessä toimintaympäristössä toimivista Pohjoismaisista kirjastoista. Aihetta tutkiessani, Pohjoismaista esille eniten nousi Tanska.

Kirjastolan ammattilaiset käyvät ottamassa oppia ahkerasti Tanskasta. Se on esimerkiksi digitaalisuuden edelläkävijä. Erityisesti Tanska on panostanut digitaalisen asioinnin sujuvuuteen kuntalaisille. Noin puoleen Tanskan kirjastoihin on yhdistetty kunnan ja valtion palveluita neuvovia ja toteuttavia kunnan asukasmäärään nähden hyvin resursoituja Citizen Centereitä, jossa toimii myös kunnan puhelinvaihe. Tanskassa oli todettu, että kirjaston ja kunnan palvelut perustuvat kommunikaation, joten ne on helppo yhdistää (Savinainen 2018, viitattu 4.5.2018.)

Citizen Centerit ovat tuoneet lisää asiakkaita kirjastoihin, uusissa palvelupisteissä asioidaan puhelimitse, verkon kautta ja vuoronumerojärjestelmän avulla paikan päällä. Kaiken tavoitteena on fyysisten asiakkaiden väheneminen digineuvomisen myötä (Savinainen 2018, viitattu 4.5.2018). Selvästi Tanskassa pyritään siihen, että kirjastot ovat paljon muutakin mitä kirjastot perinteisesti ovat olleet. Esille vahvasti nousee digitalisaatio.

Tanskan uusi kirjastomalli korostaa, että kirjasto on oppimis-, inspiraatio-, kohtaamis-, ja esiintymistila, jossa kokemukset, voimaantaminen, osallistaminen ja innovaatiot ovat houkuttamina asiakkaille (Tuomi & Saarti 2015, 16). Tanskan *Model Programme For Public Libraries* kirjastomallia

perustellaan Tankassa seuraavasi: haasteet ovat kansainvälisiä ja kehitystä kuvastavat seuraavat iskulauseet: kokoelmista yhteyksiin, kirjavarastosta yhteisön keskuksi ja lainasta suhteeksi (Savinainen 2018, viitattu 4.5.2018).

Kuva 1 Tanskan uusi kirjastokäsitys: Neljä huonetta. Lähde: Larsen, J. 2015. *The Model programme for public libraries*. Viitattu 4.5.2018.

Savinainen toteaa, että Tanskan kirjastojen kehittämisessä on panostettu viihtyvyyteen. Kirjasto on rakennettu tapahtumia ja viihtymistä varten. Perinteisiä hyllyjä on vähemmän ja tiloja käytetään monipuolisesti muuhunkin kuin kirjastoaineistoihin. Kirjastoista voi löytyä erilaisia ryhmä- ja pedagogisia tiloja. Tanskan kirjastoissa tilat ovat tärkeä elementti, sillä kirjastopalvelut laajenevat aineistopalveluista tapahtumapalveluihin ja kokonaisvaltaiseen mediakasvatukseen (Savinainen 2018, viitattu 4.5.2018).

Tanskassa on jo pitkään paikattu valtion tuella kirjastojen pieneviä resursseja, perustamalla itsepalvelukirjastoja. Kansallisella tasolla on tultu siihen tulokseen, että on parempi tarjota käyttäjille pääsy kirjaston tiloihin, vaikka ilman henkilökuntaa, kuin pitää kokoelmaa ja laitteita lukkojen takana käyttämättöminä (Poroila 2011, 18.) Tanskan mallin mukaan Suomessa kirjastoja on muunnettu omatoimikirjastoiksi yhä kiihtyvään tahtiin, niin myös Pieksämäellä. Mielestäni Pieksämäen kaupunginkirjastoa tulee kehittää samaan suuntaan kuin Tanskassa. Voisimme ottaa käyttöön Tanskassa hyviksi todettuja toimintamalleja. Hyviä kehittämiskohteita voisivat olla palvelevat mediakeskukset, jotka olisivat kommunikaatioon perustuvia kuntalaisia palvelevia tietopalvelukeskuksia. Kaupunkimme kaikkien kirjastopisteiden tiloja tulisi kehittää Tanskan neljän huoneen mallin mukaisesti.

3 TOIMEKSIANTAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana on Pieksämäen kaupunginkirjasto. Saadakseni riittävän kokonaiskuvan tutkimustyötäni varten, oli tärkeää perehtyä toimeksiantajan historiaan. Minun tuli tarkastella kirjaston nykytilannetta, ja kartoittaa tulevaisuuden näkymiä. Huomioida täytyi vallitseva toimintaympäristö sekä mahdolliset toimintaympäristön muutokset. Tämä oli keskeistä sekä Pieksämäen kaupungin strategian, että Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman kannalta.

3.1 Pieksämäen kaupunki

Pieksämäki on Etelä-Savossa sijaitseva luonnonkaunis, harjanteiden ja järvien ympäröimä vehreä rautateiden risteyskaupunki. Puistot ja viheralueet luovat viihtyisyyttä kaupunkikuvaan. Jyväskylä, Mikkeli ja Kuopio sijaitsevat hieman alle 100:n kilometrin etäisyydellä Pieksämäestä. Varkauteen on matkaa hieman alle 40 kilometriä. Pieksämäen kaupungin työssäkäyntialue ulottuu lähikaupunkiin saakka.

Pieksämäen maisemissa on asuttu yli 5000 vuotta. Kiinteää asutusta on ollut 1400-1500 luvulta alkaen. Pieksämäen kirkonpitäjän katsotaan syntyneen vuosina 1573-1575. Tuolloin Pieksämäki ulottui naapuripitäjiin, Haukivuoreen, Kangasniemeen ja Suonenjokeen saakka. Savon radan valmistuminen vuonna 1889 toi uutta eloa kaupunkiin. Poikittaisradan valmistuminen 1918 sinetöi Pieksämäen aseman rautateiden risteyskaupunkina. Aseman seudun ja kirkonkylän ympäröimä asutus vahvistettiin kauppalaksi 1930. Kaupunkioikeudet Pieksämäki sai 1962. Vuonna 2007 kuntaliitoksen myötä Pieksämäkeen yhdistyi vuonna 2004 perustettu Pieksänmaan kunta. Pieksänmaa oli aiemmin syntynyt Pieksämäen maalaiskunnan, Jäppilän ja Virtasalmen kuntien kuntaliitoksesta. Entiset kuntakeskukset Naarajärvi, Jäppilä ja Virtasalmi ovat vireitä asutuskeskuksia (Pieksämäen kaupunki 2018, viitattu 2.5.2018.)

Voin todeta, että Pieksämäellä on siis jo historiansa perusteella pitkät perinteet yhteistyöstä ja kontakteista lähialueidensa kaupunkien ja kuntien kanssa. Viime vuosina yhteistyö on tiivistynyt eri muodoissaan. Esimerkkeinä mainittakoon Lumme-kirjastokimppa ja Keksi-Savon kulttuurikasvatussuunnitelma. Suomeen suunniteltu maakuntaudistus tulee lisäämään yhteistyötä entuudestaan maakuntatasolla (Kuntaliitto 2018, 20).

Viimeisimpinä vuosina Pieksämäen kaupungin väkiluku on vähentynyt 150-300 henkilöllä vuosittain. 31.12.2017 kaupungin väkiluku oli 18 220 (Tilastokeskus 2018, viitattu 2.5.2018). Pieksämäen kaupunki, kuten myös koko Etelä-Savo on kärsinyt jo vuosia väestön vanhenemisesta ja vähenemisestä. Pieksämäellä yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on vuodesta 1990 kasvanut 14,7 prosentista 29,0 prosenttiin. Alle 15-vuotiaiden osuus on pienentynyt 12,3 prosenttiin ja 15-64 vuotiaiden osuus 66 prosentista 58,7 prosenttiin (Pieksämäen kaupunki 2018, viitattu 2.5.2018.) Pieksämäen kaupungin talousarvio vuodeksi 2018, ja taloussuunnitelma vuosiksi 2019-2020 -asiakirjassa kuvataan kaaviolla Pieksämäen väestökehitystä (Pieksämäen kaupunki 2017, 3).

Kuva 2: Lähde: Pieksämäen kaupungin talousarvio vuodeksi 2018 sekä taloussuunnitelma vuosiksi 2019-2020. (Pieksämäen kaupunki, 2017, 3).

Kuntaliitosten myötä Pieksämäen kaupungin maantieteellinen pinta-ala on laajentunut, mikä on tuonut omat haasteensa kaupunkilaisten palveluiden tuottamiseen viime vuosina. Väestön väheneminen ja ikärakenne, sekä vallitseva taloudellinen taantuma ovat vaikuttaneet epäsuotuisasti kaupungin taloustilanteeseen. Suomessa käynnissä oleva alueiden rakennemuutos on vaikuttanut Pieksämäellä toimivien yritysten toimintamahdollisuuksiin viime vuosikymmenenä heikentävästi. Pieksämäellä vahvoja työllistäjiä ovat olleet raideliikenne, metalliteollisuus ja hoivapalvelut.

Valtakunnallisesti parantunut taloudellinen tilanne, sekä Pieksämäen kaupungin talouden tasapainottaminen ovat parantaneet kaupunkimme tulevaisuuden näkymiä. Kaupungin talous on nyt vakaammalla pohjalla. Suurimpana huolenaiheena on tällä hetkellä väestön ikääntyminen ja vähentyminen.

3.2 Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027

Pieksämäen kaupunkiin on laadittu Kuntalain 37§ mukainen kuntastrategia (Kuntalaki 10.4.2015/410), jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista (Pieksämäen kaupunki 2017).

Näkemykseni on, että kuntastrategian laadinta tuo läpinäkyvyyttä ja pitkäjänteisyyttä kaupunkien kehittämiseen. Strategia auttaa kaupunkia varautumaan tulevaisuuteen. Huomioida täytyy esimerkiksi, ikärakenne, muuttotappio sekä tulevat rakennemuutokset, että maakuntauudistus. Oman haasteensa tuo olemassa olevien työpaikkojen säilyttäminen ja uusien luominen. Tämä on edellytys, jotta kaupunki säilyisi vireänä ja elinvoimaisena.

Kunnalla on tärkeä rooli oman alueensa elinvoimaisuuden kehittäjänä. Kunnan elinvoimaisuus rakentuu sekä vetovoimaisesta ympäristöstä, kilpailukykyisestä yrityskannasta, osaamisen ja työvoiman saatavuudesta, erilaisista palveluista, sosiaalisesta pääomasta ja yhteisöllisyydestä, että vahvasta kuntataloudesta (Sydänmaalakka 2015, 122.) Sydänmaanlakan näkemyksiin kuntien kehittämisestä on helppo yhtyä. Kehittämistyö tulee ulottua ruohonjuuritasolle saakka. Kuntien on pystyttävä tulevaisuudessa yhä enemmän uudistamaan organisaatio- ja palvelurakenteitaan sekä löytämään uusia innovatiivisia tapoja toteuttaa vastuullaan olevia palveluita (Sydänmaalakka 2015, 122). Strategiatyö koskettaa koko organisaatiota, mitä pidän pelkästään hyvänä asiana. Näin henkilöstö saadaan sitoutettua kaupungin kehittämiseen eri hallintokuntien omien kehittämisohjelmien kautta.

Strateginen dokumentti, johon on selkeästi kirjattu toiminnan tarkoitus ja tavoitteet, on merkityksellinen jokaiselle henkilökuntaan kuuluvalla. Strategisen suunnittelun prosessi on lisäksi hyväksi todettu henkilöstön koulutuksen muoto (Niinikangas 1992, 27.)

Seitsemän näkymää Suomelle -kirjassa visioidaan, että tulevaisuudessa uudessa kaupunkisuunnittelussa painotetaan yhä enemmän asukkaiden tarpeita. Keskiöön nousee kaupunkien elävyys, turvallisuus, kestävyys ja terveellisyys. Ihmiset tulevat tulevaisuudessa urbaanissakin ympäristössä kaipaamaan vastinetta kaikille aisteilleen. Kaupungin koosta riippumatta kaupunkeja aletaan tehdä ihmisille (Ruohonen & Kostainen 2017, 23.) Tähän ajatukseen on helppo yhtyä. Mielestäni juuri tällainen kaupunki Pieksämäki voi tulevaisuudessa olla.

3.1 Pieksämäen kaupunginkirjasto

Pieksämäen kirjasto on saanut alkunsa Savo-Karjalaisen osuuskunnan perustamasta kirjastosta 1860. Kirjasto kunnallistettiin 1914. Kun Pieksämäki vahvistettiin kauppalaksi 1930, kunta jakautui Pieksämäkeen ja Pieksämäen maalaiskuntaan. Tässä yhteydessä olemassa olevat kirjaston kirjat jaettiin molempien kuntien kesken (Miettinen 1994, 3-4.) Tuolloin syntyi Pieksämäen kirjasto ja Pieksämäen maalaiskunnan kirjasto. Pieksämäen maalaiskuntaan hankittiin Suomessa ensimmäisten kuntien joukossa kirjastoauto 1965. Vuonna 2004 syntyi uusi Pieksänmaan kirjasto, Pieksämäen maalaiskunnan, Jäppilän ja Virtasalmen kuntaliitoksen myötä. Vuonna 2007 Pieksämäen kaupunki ja Pieksänmaa yhdistyivät kuntaliitoksessa. Pieksämäen kirjastolaitos sulautui vuosikymmenien erillään olon jälkeen jälleen yhdeksi kirjastoksi.

Toimintakertomukseen on kirjattu, että Pieksämäen kaupunginkirjaston toiminnan peruseriaatteisiin kuuluu tuottaa laadukkaita ja ajantasaisia kirjastopalveluita eri-ikäisille kaupunkilaisille yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kirjastolla on tavoitteena löytää uusi rooli uudenlaisena oppimisympäristönä eri-ikäisille kuuntalaisille (Pieksämäen kaupunki 2017,45).

Pieksämäen kirjastoverkkoon kuuluvat, Kulttuurikeskus Poleenissa sijaitseva pääkirjasto, sekä entisissä kuntakeskuksissaan sijaitsevat Naarajärven lasten- ja nuortenkirjasto sekä Jäppilän ja Virtasalmen lähikirjastot. Kirjaston palveluverkkoa täydentää kirjastoauto Rietrikki.

Lumme-kirjastokimppa perustettiin vuonna 2015. Yhteiseen kirjastokimppaan kuuluvat Enonkosken, Heinäveden, Mäntyharjun, Mikkelin, Savonlinnan, Toenperän ja Varkauden kirjastot. Kirjastokimppa mahdollisti yhteisen kirjastojärjestelmän –Kohan, käyttöönoton. Samalla syntyi Etelä-Savolainen kirjastoasiakkuus. Yhteistyö toi mukanaan kirjastojen välillä liikkuvan aineiston, yhteisen

kokoelmapolitiikan (Pieksämäen kirjasto, 2016). ja verkostoituneet työtavat. Pieksämäen kaupunginkirjastossa työskentelee 11,5 kokoaikaista työntekijää.

Pieksämäen kaupunginkirjaston tunnuslukuja vuosilta 2015-2017 tarkastellessa ehkä merkittävin muutos on ollut kirjaston kokoelman supistuminen. Suuret poistotilastot, vuosina (2016-2015) johduvat Naarajärven lähikirjaston aikuisten osaston lakkauttamisesta sekä aikaisempien vuosien liian vähäisistä poistoista. Naarajärven lähikirjaston aikuisten osaston lakkauttaminen vaikutti heikentävästi myös lainaustilastoihin. Huomattava positiivinen muutos on tapahtumien osallistujamäärien runsaassa kasvussa. Jatkossa kirjaston kehittämisessä tulee ottaa huomioon tunnusluvuissa todetut kehitystrendit. Tilastoista voidaan päätellä asiakkaiden tarpeita, sekä tunnistaa mahdollisia kehittämiskohteita. Laajemmin tunnuslukuja tarkastelin Kirjastot.fi -sivustojen, Suomen yleisten kirjastojen tilastoista (Kirjastot.fi 2017, viitattu 3.5.2018).

TAULUKKO 1. Pieksämäen kaupunginkirjaston tunnuslukuja, 2017-2015

Pieksämäen kirjasto	2017	2016	2015
Kokoelmat	166 279	164 142	193 511
Hankinnat	7210	6219	5 864
Kokonaislainaus	263 812	258 384	276 047
Poistot	5085	41 452	22 117
Toimintakulut	1 053 000	1 061 000	1 049 000
Kokonaislainaus/asukas	14,28	13,74	14,49
Lainaus/kokoelmat	1,59	1,57	1,43
Tapahtumien osallistujamäärä	95,05	43,88	32,54

Lähde: Kirjastot.fi: Suomen yleisten kirjastojen tilastot.

Kirjastolaitoksemme on kokenut monia muutoksia viimeisenä vuosikymmenenä. Pieksämäen kaupungin talouden tasapainottaminen on vaikuttanut kirjastolaitoksemme toimintaan. Kaikkien kirjastopisteiden toimitiloja on supistettu. Eläköityneiden työntekijöiden toimia on lakkautettu. Kirjastojen toimintaa on automatisoitu ja ohjattu yhä enemmän omatoimisuuden suuntaan.

Uusi, vuonna 2016 voimaan tullut kirjastolaki on tuonut uusia velvoitteita kirjastoille. Yksi merkittävimmistä kirjaston toimintaympäristön muutoksista oli alueemme kehittäjäkirjaston muutos. Aiemmin alueen kehittäjäkirjastona toimi Mikkelin maakuntakirjasto. Uuden kirjastolain myötä alueelliset kehittämistehtävät osoitettiin Kuopion maakuntakirjastolle (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016). Uuden kehittäjäkirjaston työ on vasta alkanut.

Kirjaston toiminnassa huomioon tulee ottaa uuden perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteet. Tavoitteena on tiivistää kirjastojen ja koulujen yhteistyötä (Opetushallitus 2014, 42). Kirjaston tavoitteet tulee yhdistää kehysorganisaation strategisesti tärkeisiin tavoitteisiin. Käytännössä se tarkoittaa, että kirjaston tulee osallistua poliittisiin strategiaprosesseihin, suoraan ja kaikilla tasoilla. Kirjaston tulisi vaikuttaa toimintaympäristössään niin, että kirjaston päämäärät näkyvät strategisissa tavoitteissa ainakin välillisesti (Janhunen & Saarti, 2014, 85.) Mielestäni on ensiarvoisen tärkeää saada selkeät suuntaviivat ja työkalut kirjaston kehittämisohjelman muodossa, jotta voimme vastata sekä uusiin asetettuihin velvoitteisiin että toimintaympäristön muutoksiin nyt ja tulevaisuudessa. Pieksämäen kaupunginkirjastolta tarvitaan oma-aloitteisuutta erityisesti näkymättömyyden uhalle. Tällä tarkoitan, että kuntaorganisaation muiden hallintokuntien tarpeet saattavat mennä joskus kirjastotoimen tarpeiden edelle.

Julkishallinnossa projektien läpivieminen saattaa kestää vuosia sekä suuret että pienemmät hankkeet on yleensä sidottu kunnan tai valtion laajoihin strategiaan linjauksiin. Projektien aikajana on yleensä 3-5 vuotta. Kirjastojen tulee saada omat tavoitteensa noihin asiakirjoihin, vasta sitten niiden läpivieminen ja resurssien hankkiminen mahdollistuvat (Janhunen & Saarti, 2014, 84.)

4 KEHITTÄMISOHJELMAN LÄHTÖKOHDAT

Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman lähtökohtana on Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027. Lisäksi jokainen tulosyksikkö laatii omat kehittämisohjelmansa. Kirjaston palveluiden parantaminen perustuukin useimmiten organisaation omiin tarpeisiin. Myös palveluiden vaikuttavuutta on usein analysoitu nimenomaan instituution tarpeiden näkökulmasta. Kehittyvä organisaatio näyttää aikaansa seuraavalta ja dynaamiselta, tai niin se saattaa strategiassaan väittää (Ristikartano & Virrankoski 2011, 151.)

Tavoitteenani on, että Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmasta on konkreettista hyötyä kirjastolaitoksemme kehittämiselle. Kehittämisohjelmassa voidaan määrittää laatukriteerit, jotka konkretisoituvat kirjaston visiona, arvoina, strategisina päämäärinä ja valittuina kehittämiskohteina. Lisäksi Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmassa asetettuja päämääriä ja tavoitteita tulee arvioida säännöllisesti. Kirjastot ovat tärkeä osa kunnan strategista johtamisjärjestelmää (Sivistyksen suunta 2025, 40).

Kirjaston on ymmärrettävä, ettei analogisen aikakauden toimintatapoja voi siirtää digitaaliseen todellisuuteen. Voidakseen hoitaa perustehtävänsä digitaalisella aikakaudella kirjaston on osoitettava, että kirjasto pystyy siihen – tarvittaessa paremmin kuin muut toimijat (Ristikartano & Virrankoski 2011, 170.) Kehittämisohjelma on hyvä työkalu pysähtyä tarkastelemaan kohtaavatko kirjaston tarjoamat palvelut asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden kanssa.

Onko strategian laatiminen ja suunnittelutyö, vaativampi prosessi kuin sen totuttaminen? Strategia ei ole totta, siinä vaiheessa, kun se on olemassa kirjoissa ja kansissa, vaan se on totta ja olemassa kun se näkyy toiminnassa (Erämetsä 2003, 79.) Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma tuo väistämättä muutoksia tullessaan. Kehittämisohjelma sekä sitouttaa kirjaston, että henkilöstön tarkastelemaan ja kehittämään toimintaansa. Kehittämistyön mukaan tulee ottaa myös kuntalaiset ja muut sidosryhmät.

Yleinen sääntö muutoksiin sopeutumiseen on kaksi vuotta. Kaksi vuotta siksi, että ihmisen elämä ja mieli kulkevat sykleissä. Organisaatiossa tapahtuu erilaisia asioita vuoden eri aikoina. Kaikki on uutta ensimmäisenä vuotena, toisena vuotena aletaan pikkuhiljaa tottua muutoksiin ja vasta kolmantena vuotena muutokset tuntuvat jo luontevilta (Heikkilä ym. 2013, 159.) Nyt onkin tärkeää antaa henkilöstölle ja koko organisaatiolle aikaa opetella uutta toimintakulttuuria. Täytyy ymmärtää,

että kyse on myös oppimisprosessista. Asetettujen päämäärien toteutumista ja laatua on arvioitava säännöllisesti.

4.1 Kehittämisohjelman keskeiset tausta-aineistot

Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman laadinnassa olen käyttänyt Suomen kirjastolaitoksen toimintaan keskeisesti vaikuttavia lakeja, asiakirjoja, raportteja ja ohjelmia. Kehittämisohjelmassa nousevat esille myös paikalliset suunnitelmat ja Pieksämäen kaupungin strategiset tavoitteet. Tärkeää oli saada kehittämisohjelmaan näkyväksi kirjastoalan keskeisimmät arvot ja perusperiaatteet.

Tärkeimpinä asiakirjoina Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmassa olen huomionut mm: Sivistyksen suunta 2025: kuntaliiton sivistyspoliittisen ohjelman, uuden lain yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492, Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 679/2016), Kirjastotyön eettiset periaatteet-, Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020-, Kansalaisen kirjasto: olennainen osa suomalaista osaamista-, Lumme-kirjastojen kokoelmapolitiikka: kohti kokoelmayhteistyötä -asiakirjat ja Lumme-kirjastojen toimenpideohjelman vuoteen 2020 saakka. Paikallisista strategioista, ohjelmista ja suunnitelmista olen käyttänyt Pieksämäen kaupungin talousarviota vuodeksi 2018 sekä taloussuunnitelmaa vuosiksi 2019-2020, Pieksämäen strategiaa 2018-2027, Kulttuuriketju: Keski-Savon kulttuurikasvatussuunnitelmaa ja Lasten ja nuorten Pieksämäki –hyvinvointisuunnitelmaa 2014-2017.

4.2 Yhteiskunnalliset muutokset

Viimeisenä vuosikymmenenä Suomi on ollut rajun rakennemuutoksen kourissa. Kirjastolaitoksenkin on muututtava ja suunniteltava tulevaisuuttaan yhteiskunnan muutosten mukana. Mielestäni muutoksen keskellä tärkeäksi asiaksi nousevat arvot ja jopa filosofiset kysymykset.

Muuttuvassa yhteiskunnassa jokainen tarvitsee henkistä vahvuutta, juuriensa tuntemista, suvaitsevaisuutta sekä tervettä itsetuntoa. Alueellinen elinvoimaisuus tarvitsee osaamisen jatkuvaa ylläpitoa. Laaja-alainen sivistys ja riittävä koulutus ovat yksilön ja yhteiskunnan peruspilareita. Sivistyspalveluihin panostaminen on kestävää investointia tulevaisuuteen (Sivistyksen suunta 2025, 4.) Kansallisella tasolla ikääntymisen ja oikeanlaisen työvoiman saatavuuden lisäksi tulevaisuuden

haasteena on maan alueellinen eriarvoistuminen (Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027: tausta-aineisto 2017, 14). Eriarvoistuminen täytyy huomioida, kun kehitämme kirjastolaitostamme. Huolena on kuinka taata laadukkaat palvelut muuttuvassa toimintaympäristössä.

Suomen väkiluku tulee kasvamaan tulevina vuosina. Mutta ikärakenteessa tulee tapahtumaan merkittävimmät muutokset. Väestö ikääntyy sekä työikäisen että alle kouluikäisten osuus tulee laskemaan väestöstä. Väestönmuutosten vaikutus maan eri alueisiin tulee olemaan erilainen ja maahanmuutosta on tullut pysyvä Suomen väkilukua edistävä tekijä (Sivistyksen suunta 2025, 5.) Yhteiskunnan muutosten vaikutukset ovat näkyneet myös Pieksämäellä. Paikkakuntamme on kärsinyt väestön ikääntymisen ja vähenemisen tuomista vaikutuksista. Muutokset on havaittu kirjastomme toiminnassa. Esimerkiksi kirjastomme kotipalvelulla on paljon ikääntyneitä asiakkaita. Paikallisella tasolla tulee ottaa huomioon arviot alueen ikärakenteen kehityksestä ja siitä seuraavasta huoltosuhteesta. Väestöllinen huoltosuhde tulee lisäämään palveluiden kysyntää (Sivistyksen suunta 2025, 5).

4.3 Henkilökunnan ajatuksia kirjaston kehittämisestä

Haastattelua pidetään ainutlaatuisena tiedonkeruumenetelmänä, sillä siinä ollaan suorassa kielellisessä kontaktissa tutkittavan asian kanssa. Valitun tiedonkeruumenetelmän tulee olla hyvin perusteltu, eli haastatteluakaan ei tule valita menetelmäksi miettimättä sen soveltuvuutta ratkottavan ongelman ratkaisuun. Kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä haastattelua voidaan pitää sopivimpana menetelmänä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, 204-205.) Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmaa olemme käsitelleet useissa henkilöstöpalavereissa. Ajatuksenani on ollut, että koko henkilöstöllä olisi mahdollisuus vaikuttaa Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämiseen kehittämisohjelman kautta. Kävimme kehittämisohjelman aihepiirejä läpi keskustellen ja spontaanisti ideoiden.

Usein strategioita ja ohjelmia tehdään vain ja ainoastaan johtoryhmän parissa, ja se tuntuu oudolta. Tavoitteena ei ole useinkaan organisaation täydellinen demokratia ja siitä seuraavat äänestykset. Kysymällä tärkeistä asioista asiakkailta, työntekijöiltä, toimittajayrityksiltä tai vaikkapa virkamiehiltä, voi strategiaan saada uusia ajatuksia (Vuorinen 2014, 256.)

Ryhmähaastattelut ovat useissa tapauksissa käyttökelpoinen menetelmä ja ryhmähaastatteluja tehdäänkin yhä useammin. Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jonka tavoite ei ole yksittäiseen päämäärään sidottu. Osanottajat voivat kommentoida esille tulevia asioita melko spontaanisti ja näin ollen tekevät huomioita, että tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 61.)

Saamani palautteen ja havainnoinnin perusteella henkilöstö on ollut samoilla linjoilla esittämieni ajatusteni kanssa. Ideoita ja ajatuksia Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämiskohteista esitettiin mukavasti. Palaverissa kävimme läpi ennalta valmistelemiani kirjaston arvoja toimintoina, joita kehittämisohjelmaan tuli kirjata. Henkilöstö asettui esittämieni kirjaston arvojen taakse.

Erityisesti ideoita pyysin Pieksämäen kaupunginkirjaston visioon vuosille 2018-2027. Sainkin hyviä evästyksiä uutta visiota varten. Tärkeäksi katsottiin esimerkiksi ekologisuuden, riittävien resursien, tapahtumien ja oppimisen huomioiminen kirjastomme visiossa.

Lisäksi esille on tullut, että tarvitsemme toimintakulttuurin muutosta. Halutaan, että asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan. Pohdimme myös, kuinka kirjastolaitoksemme pystyy vastaamaan asiakkaiden muuttuviin palvelutarpeisiin. Sisäistä tiedonkulkua haluttiin myös kehittää paremmaksi.

Konkreettisia kehittämiskohteita pohtiessamme katsottiin tärkeäksi sekä pääkirjaston että lähikirjastojen kehittäminen. Myös uuden kirjastoauton hankinta tulevaisuudessa katsottiin tärkeäksi. Kirjallisuuden tuntemusta halutaan parantaa sekä lukuvalmennuksen että erilaisten kirjallisuusklubien ja kerhojen kautta. Kirjakahvilasta voisi järjestää tapahtuman. Kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia halutaan edistää lainattavien liikuntavälineiden, soittimien ja äänentoistolaitteiden muodossa. Esille nousi myös kuinka eri viranomaisten ja pankkien palveluiden lakkauttaminen näkyy nykyään kirjastotyössä. Yhdessä kuitenkin todettiin, ettei kirjasto voi yksin ratkaista kuntalaisten kaikkia palvelutarpeita. Henkilökohtaisen palvelutarpeen kysynnän kasvaminen on johtunut julkisen sektorin ja yritysten palveluverkkojen karsinnasta. E-aineistojen markkinointi ja käytön neuvonta nousivat mahdollisina kehittämiskohteina. Keskustelua herättivät uuden kirjastolain tuomat velvoitteet. Esimerkeiksi nousivat kirjastonkäytön opetus ja hakeutuva kirjastotoiminta.

On tärkeää, että visiota ja strategiaa laaditaan olemassa olevan toimintakulttuurin ehdoilla. Jos on totuttu maanläheiseen ilmaisuun ja jämäptiin tekemiseen, kikkailevan korea ja lennokkaan innostava kuvailu ei puhuttele (Erämetsä 2003, 170.) Myös henkilökuntamme mielestä kirjaston kehittäminen tulee olla käytännönläheistä. Kehittämisohjelman kieliasun tulee olla kansantajuista.

Päätelmäni on, että henkilökunta on sitoutunut Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämiseen. Jatkossa se kuitenkin vaatii jatkuvaa kehittämisohjelman toteutumisen seurantaa. Esitettiin myös huoli, että kirjaston kehittäminen jää pelkäksi asiakirjaksi, eikä se konkretisoidu arjen teoiksi.

5 KIRJASTON KEHITTÄMISOHJELMA

Strategista suunnittelua voi tehdä monin eri tavoin. Usein strategioiden laatiminen ajatellaan olevan ylimmän johdon tehtävä. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään yleistä strategista suunnitelmaa tai strategista suunnitteluprosessia. Strateginen suunnittelu on tapa ajatella tulevaisuutta, sisällöltään strateginen suunnittelu suuntautuu tulevaisuuteen (Niinikangas & Niinikangas 1992, 26.)

Pieksämäellä on lähdetty siitä, että strategiatyöprosessin on tarkoitus olla mahdollisimman sitouttava ja osallistava. Strategiatyöhön on sitoutettu mm. paikalliset yrittäjät, järjestöt, kunnan luottamuselimet, eri hallintokunnat ja työntekijät. Pidän työntekijöiden sitouttamista erittäin tärkeänä. Tavoitteena on luoda tulevaisuuden suuntaviivat kirjastolaitoksemme kehittämiselle. Muistaa täytyy, että samalla kehitämme omaa kotikaupunkiamme. Erämetsä toteaa strategiaprosessista seuraavaa: niin osallistaminen kuin strategian käyttöönotto tulee räätälöidä organisaation toimintakulttuuriin sopivaksi. Osallistamisella saatetaan tarkoittaa strategiatyön alusta asti mukanaoloa, käytännön toteutus on enemmän yhdensuuntaista, parhaimmillaan oivalluttavaa. Osallistaminen tulee aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, eli kaikki minkä pohtimiseen pääsemme osallistumaan itse, on jossain määrin omaamme, tuolloin meidän on helppoa ”ostaa” se (Erämetsä 2003, 171.) Kehittämistoiminnalla on tavoitteena päättää mihin organisaatiossa panostetaan ennalta sovitun aikataulun mukaisesti (Virtanen 2009, 69).

Mielestäni kehittämistyö vaatii myös osaamista ja eritoten pitkäjänteisyyttä, sillä on selvää, että kirjastoa kehitetään pitkällä aikavälillä. Kehittämisosaaminen ei ole itsestäänselvyys, vaan se liittyy oppimiseen, uudistuva organisaatio on aina oppiva organisaatio, joka pystyy sietämään keskenäisyyttä. Pitää hallita kehittämiseen liittyvät toimintatavat esimerkiksi palveluiden innovointi, tuotantotapojen tehostaminen, kehittämistoimenpiteiden toteuttaminen, että riskienhallinta (Virtanen 2009, 89.)

Palvelurakenteiden uudistus, kuntien taloudellinen tilanne sekä ihmisten käyttötottumusten muutokset edellyttävät myös kirjastoilta toimintaansa muutoksia. Tutkimusten mukaan suomalaiset arvostavat kirjastojaan, mutta tämä ei riitä. Pelkkä säilyttämien ei ole muutosta, vaan muutokselle tulee olla suunta. Muutoksen suunta perustuu pahimmillaan rakenteiden ja resurssien rajauksiin, mikäli kirjaston uudistumiseen ei kiinnitetä riittävää huomiota (Purhonen 2015, 97.) Muutos vaatii

aikaa ja työtä. On määrätietoisesti tartuttava kehittämistyöhön ja tuoda työn kehittäminen luontevaksi osaksi työpäivää. Helppoa voi olla konkreettisten kehittämiskohteiden saavuttaminen. Suurimman haasteen tuo mielestäni kuitenkin uusien toimintakulttuurien luominen.

5.1 Nykytilanteen kuvaus

Tällä hetkellä Pieksämäen kaupunginkirjastolla ei ole aiempaa strategiaa tai kehittämisohjelmaa. Pieksämäen kaupunginkirjaston kuvauksia toiminnasta ja asetettuja tavoitteita on kirjattu vuosien saatossa vapaa-aikatoimen ja sivistystoimen yhteisiin strategioihin ja tavoiteohjelmiin.

Pieksämäen kaupungin vapaa-aikatoimen strategiassa 2015 kirjaston toiminta-ajatuksiksi on kirjattu seuraavaa: Kaupunginkirjasto tuottaa kuntalaisille monipuolisia kirjasto- ja tietopalveluita. Kirjasto välittää asukkaille heidän elämänsä eri vaiheissa tarvitsemaa tallennettua tietoa sekä tarjoaa pääsyn tiedon lähteille. Koko kunnan eri toimipisteissä tarjotaan tasokkaita kirjastopalveluja ja aineistoja kierrätetään asukkaiden tarpeen mukaan (Pieksämäen kaupungin vapaa-aikatoimen strategia 2015, 3.) Pieksämäen kaupungin lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2014-2017 on kuvattu kirjaston toimintaa ja kehittämistarpeita, lähinnä lasten- ja nuorten tarpeiden kannalta. Ohjelmassa esille nousee esimerkiksi seuraavia asioita: lasten- ja nuorten osallistaminen eri tavoin, perusopetuksen ja kirjaston yhteistyön tiivistäminen, kirjastojen kehittäminen 2010-luvun oppimisympäristöiksi, henkilökunnan osaamistason nostaminen, tapahtumien lisääminen, pelillistäminen ja kirjaston omatoiminen käyttö (Pieksämäen kaupungin vapaa-aikatoimen strategia 2015, 3.)

Lumme-kirjastokimpan myötä on kirjattu Lumme-kirjastojen yhteisiä tavoitteita, Lumme-kirjastojen toimenpideohjelmaan vuoteen 2020 saakka. Ohjelmassa esille nousevat esimerkiksi Etelä-Savolainen kirjastoasiakkuus, verkostoituneet työtavat ja yhteinen verkkokirjasto. Strategisiksi päämääräksi on asetettu digitaalisten aineistojen parempi tarjonta ja kirjastopalveluiden parempi saavutettavuus. Sekä ajantasaiset laitteistot, niiden käyttöön opastaminen ja henkilökunnan ammattitaito (Lumme-kirjastojen toimenpideohjelma 2015, 3-5.) Pieksämäen kirjaston kehittämisohjelmassa tulee huomioida myös Lumme-kirjastojen yhteiset toimintasuunnitelmassa asetetut tavoitteet.

Strategiatyöskentelyn tärkeimmät elementit ovat: sosiaalinen, tekninen, taloudellinen, poliittinen ja rakenteellinen. Sosiaalisesta näkökulmasta tunnistetaan vallitsevat arvot ja asenteet, ja pyritään

vaikuttamaan niihin. Teknisesti pohditaan uusia tuotteita tai suunnitellaan uusia tuottamistapoja, taloudellista näkökulmaa unohtamatta. Poliittisesti on tiedostettava esimerkiksi lainsäädännön muuttumisen vaikutukset kansallisella, että kansainvälisellä tasolla, näin rakenteellisesti strategien suunnittelu tarjoaa kehikon, jolla voidaan vastata ulkoisiin muutoksiin (Niinikangas & Niinikangas 1992, 31.) Kirjaston kehittämisohjelmassa tulee sovittaa yhteen erilaisia ulkopäin asetettuja tavoitteita ja velvoitteita, huomioiden paikalliset erityispiirteet. Täytyy myös tarkastella kirjaston nykytilaa ja olemassa olevaa ja ennustettavaa toimintaympäristöä, esimerkiksi huomioiden väestön ikärakenne ja kehitys. Erinomainen työkalu kirjaston tulevaisuuden tilan kartoittamiseen on SWOT-analyysi.

5.2 SWOT-analyysi

SWOT-analyysi on neliruutuinen taulukko, jossa tarkastellaan kirjaston sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia (strengths, weaknesses) sekä kirjaston toimintaa oleellisesti vaikuttavia ulkoisia mahdollisuuksia ja uhkia (opportunities, threats). SWOT-analyysi on yksinkertainen ja havainnollinen strategisen suunnittelun apulomake (Niinikangas & Niinikangas 1992, 31.) Asioiden valitseminen SWOT-analyysiin on aina tekijän subjektiivinen valinta. Jotkin asiat voivat olla samanaikaisesti sekä vahvuuksia että heikkouksia. SWOT-analyysi voi pureutua organisaation eri ajankohtiin, kuten esimerkiksi nykyhetkeen tai tulevaisuuteen (Vuorinen 2014, 89.) Ajattelen, että Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman kannalta on keskeistä kartoittaa SWOT-analyysin avulla kirjastolaitoksemme vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia.

SWOT-analyysin on tarkoitus tuottaa analyysiä ja analyysin jälkeen valintoja ja toimintasuunnitelmia (Vuorinen 2014, 88-89). Mielestäni analyysi auttaa hahmottamaan Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman kannalta huomioitavia asioita. SWOT-analyysillä olen analysoinut kirjaston tulevaisuutta. Analyysissä olen huomionut toimintaympäristön mahdolliset tulevat muutokset.

Pieksämäen kaupunginkirjaston SWOT-analyysi

Sisäiset	Vahvuudet Henkilöstön koulutus Palveluverkko Laadukas kokoelma	Heikkoudet Henkilöstön vähäisyys Sisäinen tiedotus Suunnittelemattomuus
	Mahdollisuudet Lumme-yhteistyö Verkostoituneet työtavat Palvelumuotoilu	Uhat Palveluverkon karsiminen Resurssien karsiminen Henkilöstön vähentäminen

5.3 Kehittämisohjelman laatiminen

Pieksämäen kaupunki on uusinnut asiakirjapohjiaan ja logojaan. Kaikkia asiakirjoja on tarkoitus uudistaa yhteneväisiksi. Kaupungin strategiat ja kehittämisohjelmat tulee laatia ennalta määritellylle asiakirjamallipohjalle. Tästä syystä Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman rakenne, laajuus, logot, ilmiasu ja siinä esille otettavat sisällölliset asiat ovat ennalta määriteltynä.

Laaditut strategiat konkretisoidaan toimintaohjelmiksi. Ohjelmissa esitetään eri tasojen tavoitteet, aikataulut, vastuuhenkilöt ja valittujen tavoitteiden läpiviemiseksi tarvittavat resurssit (Niinikangas & Niinikangas 1992, 38.) Kirjastolle laadittavaan kehittämisohjelmaan kirjataan kirjastoille asetettuja kehittämiskohteita. Kehittämisohjelmassa myös kuvataan nykyinen toimintaympäristö. Ohjelma sisältää tämän hetken palvelukuvauksen. Ohjelmaan tulee kirjata myös kirjaston arvot toimintoina.

5.4 Visio

Visio on tavoitetila, päämäärä, suunta, jonne tulee pyrkiä. Se on mielikuva tulevaisuuden kirjastosta, jonka olemus määrittää myös nykyistä toimintaa. Visiot puetaan konkreettisiksi tavoitteiksi. Tämä on strategisen suunnittelun tärkein vaihe (Niinikangas & Niinikangas 1992, 37.) Ihmisten innostamisessa visiolla ja suunnan näyttämisellä on asetettujen tavoitteiden kannalta merkitystä (Virtanen 2009, 79). Mielestäni visiossa tulee tavoitella asetettua ihannetilaa. Erämetsä muistuttaa, että ylilupaava visio johtaa kohti pettymyksiä. Ylilupaaminen on varma tapa aiheuttaa pettymyksiä myös asiakkaille. Ylilupaamista ei tulisi tehdä omalle henkilöstöllekään. Vision tulee rakentua realistiselle pohjalle (Erämetsä 2003, 167-170.)

Olen pyrkinyt välittämään Pieksämäen kaupunginkirjaston visioon henkilöstön näkemyksiä visiosta, jota kohti kirjastoamme on kehitettävä. Vision taustalla ovat seuraavat henkilöstön näkemykset:

1. Riittävät resurssit.
2. Kirjastopalvelujen saavutettavuus lähipalveluna.
3. Kaupunkilaisten aktiivisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen.
4. Modernit oppimisympäristöt.
5. Tapahtumatuotanto.
6. Kestävän kehityksen periaatteet.

Pieksämäen kaupunginkirjasto on kestävän kehityksen periaatteita noudattava oppimisen, viihtymisen ja kohtaamisen tila.

5.5 Kirjaston arvot

Laadussa on aina kysymys ihmisten arvoista ja arvostuksesta. Ihmisten saamat kokemukset ja odotukset muuttavat ajan myötä ja niiden mukana myös arvot. Laatukriteerien, -standardien ja suositusten on myös uusiuduttava (Julkisten palveluiden laatustrategia 1998, 7.)

Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmaan tulleita arvoja olen koonnut kirjastoille suunnatuista ohjelmista ja strategioista. Katsoin tärkeäksi poimia ohjelmaan sekä olemassa olevia kirjastoille laadittuja eettisiä periaatteita, että julkisille palveluille asetettuja laatutekijöitä. Kehittämisohjelmaan arvot on kuvattu toimintoina.

Kirjaston arvojen taustalla olevat keskeisimmät asiakirjat, ohjeet ja strategiat:

1. Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027.
2. Yleisten kirjastojen suunta 2020.
3. Sivistyksen suunta 2025: Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma.
4. Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016, 1492.
5. Kirjastotyön eettiset periaatteet.

5.6 Strategiset päämäärät

Strategian päämäärissä kirjataan varsinaiset strategiat eli sanallisesti kuvataan keinot, kuinka asetetut tavoitteet toteutetaan (Niinikangas & Niinikangas 1992, 37.)

Mielestäni on tärkeää nostaa esille strategisissa tavoitteista niitä asioita, mihin suuntaan haluamme kirjastoamme kehitettävän. Tärkeää on että, olemme yhdessä henkilöstönä ideoineet ja asettaneet keskeisemmät päämäärät kirjaston kehittämiselle. Kun strategiset päämäärät on kirjattu selkeiksi tavoitteiksi, on myös niiden eteenpäin vieminen tavoitteellisempaa. Keskeisimpinä strategisten päämäärien toteuttamisen prosessiin kuuluvia seikkoja ovat: strategisen valmiuden kehittäminen, strategian muotoileminen, organisaation mukautuminen strategiaan, strategian konkreettisten toimenpiteiden suunnittelu ja että toteuttamisen seuranta ja oppiminen (Virtanen 2009, 107.)

Pieksämäen kaupunginkirjaston strategisten päämäärien taustalla olevat keskeisimmät asiakirjat, ohjeet ja strategiat:

1. Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027.
2. Lumme-kirjastojen toimenpideohjelma vuoteen 2020 saakka.
3. Lumme-kirjastojen kokoelmapolitiikka.

5.7 Kirjaston kehittämiskohteet

Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmaan on kirjattu kolme kehittämiskohdetta, jotka tulevat osaksi sivistystoimen yhteistä strategiaa. Strategisina päämäärinä on pidetty Pieksämäen kaupungin strategian 2018-2027 mukaisesti: elinvoiman lisäämistä, hyvinvoinnin edistämistä ja lisäämistä ja aluekehittämisen mahdollistavaa kuntataloutta.

Kirjastotoimen kehittämiskohteiksi valittiin:

1. Elinvoiman lisääminen:

Kokoelmapolitiiset ajankotaiset linjaukset.

Huolehditaan riittävästä poistoista ja että asiakkaille on tarjolla ajantasainen aineisto.

2. Hyvinvoinnin edistäminen ja lisääminen:

Kirjasto edistää kaupunkilaisten elinikäistä oppimista, monipuolista lukutaitoa ja tietotekniisiä taitoja, tavoitteet vastaavat myös paikallisen elinkeinoelämän tarpeisiin.

E-aineistojen markkinointi.

Yhteistyö muiden julkisten- ja yksityisten toimijoiden kanssa henkilöstön ja asiakkaiden neuvonnan ja opastuksen muodossa (pankkipalveluiden ja muiden julkisten palveluiden saavutettavuus).

3. Aluekehittämisen mahdollistava kuntatalous:

Naarajärven alueen kehittäminen.

Kirjaston tavoite on toimia oppimisympäristönä uudessa koulu / päiväkotirakennuksessa.

5.8 Kehittämisohjelman seuranta ja arviointi

On tärkeää, että suunnitelmille ja kehittämisohjelmille luodaan toimiva seurantajärjestelmä. Ilman seurantaa ja toteuttamista strateginen suunnitelma on taas vain uusi paperi muiden joukossa (Niinikangas & Niinikangas 1992, 41.) Kirjaston onnistumista tehtävästään mitataan, kuinka hyvin kirjaston palvelut tuottavat lisäarvoa eri kohderyhmille. Tarvittava näyttö toiminnan ja palveluiden vaikuttavuudesta saadaan yhdistämällä määrällistä tietoa, jota kirjasto tuottaa esimerkiksi tilastojen muodossa (Tyrväinen 2011, 158.)

Pieksämäen kaupungin strategia päivitetään syksyllä 2021 (Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027: tausta-aineisto 2018, 5). Tämä mielestäni edellyttää Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman uudelleen tarkastelua ja päivittämistä. Ehdottomasti käytössä täytyy olla erilaisia vaikuttavuuden, tuottavuuden, palvelukyvyn ja taloudellisuuden mittareita. Lumme-kokoelmapolitiikassa annetaan omat suosituksensa Pieksämäen kaupunginkirjaston kokoelman laadukkuudesta. Hankintaa ja lainausta voidaan esimerkiksi verrata toisiinsa absoluuttisina lukuina ja prosentteina. Kysynnän mittareina voidaan käyttää kiertonopeutta ja varausjonoja. Yksi mahdollisuus olisi määritellä varausten enimmäisodotusaika, jonka ylittyessä hankittaisiin lisäniteitä (Kortelainen 2003, 65.) Mielestäni nämä mittarit voisivat hyvin mitata kokoelman laadukkuutta ja näin tavoittaa asetetut kokoelmapoliittiset linjaukset.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjastojen kehittämistyö on jatkuva oppimisprosessi. Niin myös Pieksämäen kaupunginkirjaston kohdalla. Kehittämisohjelmaa voidaan mielestäni pitää eräänlaisena laatuasiakirjana. Kun kirjaston visio, arvot ja kehittämistavoitteet kirjataan arkityössä käyttöön tarkoitetuksi asiakirjaksi, on helppompaa seurata yhdessä asetettuja ja hyväksytyjä tavoitteita. Kehittämisohjelma mahdollistaa tasalaatuisten palveluiden tuottamisen. Henkilöstöllä tulee olla selkeät päämäärät, joita kohden kirjastolaitostamme kehitämme. Kehittämisohjelma auttaa meitä luomaan uudenlaista toimintakulttuuria, mikäli otamme kaiken hyödyn irti kehittämisohjelmastamme.

Kun laadin kirjastollemme kehittämisohjelmaa, niin haastavinta oli sovittaa yhteen lakien ja asetusten asettamat velvoitteet. Sekä erilaiset kirjastoille laadittujen asiakirjojen ja ohjeistusten tavoitteet yhteen henkilöstön, ja omien näkemysten kanssa. Lopputuloksena Pieksämäen kaupunginkirjastolle on laadittu kehittämisohjelma vuosille 2018-2027. Kirjastotoimelle on valittu kolme strategista päämäärää yhteiseen sivistystoimen strategiaan. Lisäksi kirjastotoimi on kirjannut muita strategisia päämääriä, tarvittavia toimenpiteitä, asettanut päämääriille aikataulut ja vastuutahot. Kirjastolle on laadittu visio, jota kohti kirjastoa kehitetään. Tähän on päästy analysoimalla kaupungin ja kirjaston historiaa, nykytilannetta ja toimintaympäristöä. Ohjelmaan on kirjattu kirjaston arvot toimintoina, niin organisaatiossa kuin kuntalaisille.

Tulevaisuuteen katsova SWOT-analyysi on auttanut kartoittamaan sekä sisäisiä että ulkoisia vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Sisäisiä vahvuksiamme on: henkilöstön hyvä koulutustaso, kattava palveluverkko ja laadukas kokoelma. Sisäisiä heikkouksia: henkilöstön vähäisyys, sisäinen tiedotus ja toiminnan suunnittelemattomuus. Ulkoisia mahdollisuuksia ovat: Lumme-yhteistyö, verkostoituneet työtavat ja palvelumuotoilu. Ulkoisia uhkia ovat: palveluverkon supistaminen, taloudellisten resurssien karsiminen, henkilöstön vähentäminen. Henkilöstö on otettu tiiviimin mukaan kirjaston kehittämistyöhön.

Uskon, että tulevaisuudessa tullaan yhä enemmän kiinnittämään huomiota uudenlaisten kirjastopalveluiden tuottamiseen. Työkaluna tähän voi toimia palvelumuotoilu. Palvelumuotoilun avulla laaditut työkalut ja niiden avulla kehitetyt tuotteet ja palvelut voisivat olla tulevissa kirjaston kehittämisohjelmissa.

Parempaa palvelua – tehokkaampaa työtä –hanke alkaa kuluvana syksynä. Hankkeen tarkoituksena on luoda uusi yhteinen Lumme-kirjastojen palvelustrategia. Todennäköisesti strategiassa ei tulla puhumaan Lumme-kirjastojen visiosta, vaan palvelulupauksesta. Asiakasprofilointia tullaan myös lisäämään. Tulevaisuudessa asiakkaat tullaan ryhmittelemään heimoiksi (Haatainen, luento 9.5.2018.) Mielestäni suunta on oikea. Lumme-kirjastojen yhteiset linjaukset ja strategiset päämäärät tulee ottaa huomioon Pieksämäen kaupunginkirjaston kirjaston kehittämisohjelman päivityksen yhteydessä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni aihe nousi esille tiedustellessani keväällä 2018 kirjastotoimenjohtaja Jorma Pihlajamäeltä kirjastotoimemme mahdollisista kehittämistarpeista. Pieksämäen kaupungille oltiin laatimassa Pieksämäen kaupungin kehittämisstrategiaa vuosille 2018-2027. Strategia edellytti, että jokainen hallintoyksikkö laatisi oman kehittämisohjelmansa. Totesimme, että tässä voisimme yhdistää työnantajani arjen tarpeet ja opinnäytetyöni.

Pääsin käyttämään opiskeluni kautta oppimiani asioita Pieksämäen kaupungin ja kirjastolaitoksemme hyödyksi. Pieksämäen kaupunginkirjastolle ei ollut ennestään omaa strategiaa tai kehittämisohjelmaa. Opinnäytetyöni aihe on sinällään ajankohtainen, sillä uusi vuonna 2015 voimaan tullut kuntalaki velvoittaa kuntia laatimaan oman kaupunkistrategian (Kuntalaki 410/2015 37§). Näin myös Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma linkittyy suurempaan ajankohtaiseen kokonaisuuteen. Opinnäytetyöni aihe oli ratkennut. Tulisin laatimaan Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman vuosille 2018-2027.

Havaitsin heti, että opinnäytetyössäni tietoperustassa tulisi ottaa huomioon laajalti erilaisia kirjastoalan keskeisiä lakeja, asiakirjoja, ohjeistuksia ja sääntöjä. Oma haasteensa oli soveltaa yleinen teoria kunta- ja kirjastoalalle. Kaikki tämä tulisi sovittaa valmiiseen ennalta laadittuun asiakirjapohjaan, huomioiden Pieksämäen kaupunkistrategiassa annetut tavoitteet ja veloitteet. Keskeisessä asemassa kehittämisohjelmaa laadittaessa oli Pieksämäen kaupunginkirjaston henkilöstö. Huomioon tuli ottaa heidän näkemyksensä kirjaston kehittämisestä ja pystyä välittämään erilaiset näkemykset kehittämisohjelmaan. Kyseessä on sekä minun oma, että koko organisaation oppimisprosessi. Opinnäytetyöni prosessin aikana kävi selväksi, ettei Suomessa ole laadittu kovinkaan paljon kirjastojen strategioita ja kehittämisohjelmia, vaan ne useimmiten liittyivät muihin suurempiin kokonaisuuksiin tai yksittäisiin projekteihin tai hankkeisiin.

Opinnäytetyön prosessin aikana oli mielenkiintoista perehtyä syvällisemmin kaupunkimme omaan strategiaan, sekä kirjastoalaan vaikuttaviin keskeisiin lainsäädäntöihin ja asiakirjoihin. Pääsin keräämään jo opittua ja oppimaan uutta. Oppimisprosessin aikana jouduin pohtimaan myös tutkimukseen liittyviä filosofisia kysymyksiä. Pohdin tutkijan ja kehittämistehtävän välistä suhdetta ja mahdollisia ennakoasenteitani. Huolenani oli myös, etten liikaa vaikuttaisi omilla näkemyksilläni kehit-

tämistehtävään. Asia mietitytti, vaikka olin saanut hyväksynnän esittämilleni näkemyksille kehittämisohjelmassa esille ottamistani asioista. Mielestäni on tärkeää kasvattaa tietoisuutta kirjastotoimintaan vaikuttavista tekijöistä, niin omalle henkilöstölle, kuntalaisille, virkamiehille, luottamushenkilöille, yhteistyökumppaneille, että organisaation sisäisille sidosryhmille. Kirjaamalla Pieksämäen kehittämisohjelmaan 2018-2027 kirjastotoimintaan vaikuttavia lakeja, eettisiä periaatteita ja valtakunnallisesti asetettuja kehittämistavoitteita parannamme kirjastolaitoksemme palveluiden laatua ja tasa-arvoista saavutettavuutta. Koen, että pystyin poimimaan laajasta tietoa-aineistosta Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelmaan juuri kirjastolaitoksemme kehittämisen kannalta keskeisimmät arvot ja kehittämiskohteet. Tämä vaati henkilöstön ja esimiehen mielipiteiden ja ohjeiden sekä kuuntelemista että havainnointia. Tämä oli ainoa oikea tapa kartoittaa kirjastolaitoksemme kehittämistoiveita.

Saadessani tämän toimeksiannon, näytti aikataulu erittäin kiireiseltä. Alkuperäisenä tavoitteena oli, että kehittämisohjelman tulisi olla valmiina huhtikuussa 2018. Työn edetessä tuli tieto, että alkuperäistä aikataulua, siirretään muutamalla kuukaudella. Kaupunkimme organisaatiossa oli havaittu, että kehittämisohjelmien ja strategioiden laatiminen vaati lisää aikaa. Muuttunut aikataulu toi lisää väljyyttä opinnäytetyön laadintaan. Samalla se oli hyödyksi oppimisen kannalta. Kun kehittämisprosessissa on mukana kunnan eri hallintokuntia ja luottamushenkilöitä, ovat aikataulumuutokset mahdollisia.

Olen pyrkinyt laatimaan Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelman sellaiseksi, jota on jatkossa helppo päivittää. Toki kehittämisohjelmaa ohjaa vahvasti Pieksämäen kaupungin strategia, joka antaa suuntaviivat ja raamit eri toimintayksiköiden kehittämiselle. Koen tämän hyväksi, sillä näin saamme paremmin ohjattua kaupunkimme kehittämistä. Samalla saamme luotua mahdollisimman yhtenäisen näkemyksen resursseissa käytöstä tulevaisuudessa. Samalla varaudumme tuleviin toimintaympäristön muutoksiin.

Jotta kirjastomme kehitystyö jatkuu, on kehittämisohjelmaa tarkasteltava säännöllisesti. Kun henkilöstö kokoontuu keväisin ja syksyisin suunnittelemaan toimintaansa, voitaisiin kehittämisohjelman käytännön toteutumista tarkastella suunnittelupäivän yhteydessä. Voimme yhdessä koko kirjaston henkilökunta pohtia, olemmeko toimineet arjessamme kehittämisohjelmassa kirjattujen arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. Haasteellisinta on kuntalaisten osallistaminen kirjaston toiminnan kehittämiseen, etenkin heidän, jotka eivät käytä kirjastopalveluita. Työ tämän osalta on vasta alussa. Laa-

dittu kehittämisohjelma toimii hyvänä kehittämistyön työkaluna. Voinkin jo pohtia, millaiseksi Pieksämäen kaupunginkirjaston kehittämisohjelma tulevaisuudessa muodostuu. Puhutaanko tulevaisuudessa kirjaston visiosta vai palvelulupauksesta. Vahvemmin saattaa esille tulla myös kirjaston palveluiden muotoilu. Esimerkkiä voisimme ottaa Tanskan uudesta kirjastokäsityksestä. Ehkäpä Pieksämäen kaupunginkirjasto voisi kehittää Tanskan mallin hengessä. Tulevaisuudessa Pieksämäen kaupunginkirjasto voisi olla paikka jossa kohdattaisiin, opittaisiin ja inspiroiduttaisiin yhteisöllisesti. Palveluja tuotettaisiin vielä laaja-alaisemmin muiden toimijoiden kanssa. Voisimme luoda oman mallin, jossa kehittäisimme uudentyyppinen kuntalasia palvelevan palvelukeskuksen. Kehittämistyön voisi aloittaa hankeen muodossa.

LÄHTEET

Ainali, E. 2012. Pieni kirjasto murroksessa. Helsinki: Avain.

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2011. Johdatus asiakkuuksien äärelle. Teoksessa P. Almgren & P. Jokitalo (toim.) Kirjasto 2012: asiakkaan asialla, 7-25.

Eduskunnan kirjasto 2017. Eduskunnan kirjaston palvelustrategia 2017-2020. Viitattu 3.5.2018, <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/tietoakirjastosta/toiminta/Documents/eduskunnan-kirjaston-palvelustrategia-2017-2020.pdf>.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 27.4.2016/679.

Haatainen, M. 2018. Parempaa palvelua – tehokkaampaa työtä: Lumme-kirjastojen palvelustrategia. Luento 9.5.2018. Tekijän hallussa.

Heikkilä, A-M., Leppänen, M. & Rauhala, I. 2013. Pääasia: organisaation psykologinen pääoma. Helsinki: Talentum.

Helinsky, Z. 2012. Pieni mutta tärkeä kirja kirjastojen markkinoinnista. Helsinki: Avain.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Jantunen, A. & Saarti, J. 2014. Ulos kirjastosta: kirjastojen markkinointiviestintä. Helsinki: Avain.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kirjastot.fi 2017. Suomen yleisten kirjastojen tilastot: Pieksämäki. Viitattu 3.5.2018, http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Kirjastot ja laatu –hanke 1998. Kirjasto- ja tietopalvelutoimintojen arviointiperusteet. Helsinki: Efektia.

Kortelainen, T. 2003. Parkki: kirjastojen arviointi ja osaamisen jakaminen seutuyhteistyössä. pohjoisen kirjastojen arviointi- ja kehittämisprojekti. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Kostiainen, J. & Ruohonen, S. 2017. Menestystarinoita kaupungeista. Teoksessa Seitsemän näkymää suomelle: ajatuspajojen tulevaisuusvisioita. Helsinki: Suomen perustaja ajatuspaja, 23-30.

Kuntalaki 10.4.2015/410.

Kuntaliitto 2018. Maakunnan hallintosääntömalli: luonnos huhtikuu 2018. Viitattu 2.5.2018, <http://alueuudistus.fi/documents/1477425/4064731/Hallintos%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6malli+taittoversio+pdf.pdf/d34deb40-bed9-44cb-aa0b-bbe4737b37cc/Hallintos%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6malli+taittoversio+pdf.pdf>.

Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492.

Larsen, J. 2015. The Model programme for public libraries. Viitattu 4.5.2018, http://www.schk.sk/wordpress/wp-content/themes/MichelleSCHK/digilib/Presentations/April15/Danish_Agency_for_Culture_The_model_programme.pdf.

Lastenkulttuurikasvatuskeskus Verso 2017. Kulttuuriketju: Keski-Savon kuntien kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 7.5.2018, <http://www.kulttuuriketju.fi/>.

Lehtinen, M. 1982. Valtioneuvoston päätös viranomaisten kielenkäytön parantamisesta. Kielikello: kielenhuollon tiedotuslehti. Viitattu 19.3.2018, <https://www.kielikello.fi/-/valtioneuvoston-paatos-viranomaisten-kielenkayton-parantamisesta>.

Lumme-kirjastot 2015. Lumme-kirjastojen toimenpideohjelma vuoteen 2020 saakka. Viitattu 7.5.2018. Tekijän hallussa.

Majoinen, P. 2018. Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen johtaja, Pieksämäen kaupunki. Pieksämäen kaupunginkirjaston suunnittelupäivä 23.2.2018. Tekijän hallussa.

Majoinen, P. & Tarkiainen, T. 2018. Sivistyspalveluiden kehittämisohjelma 2018-2027: luonnos. Pieksämäen kaupunki. Tekijän hallussa.

Maunu, U-M. 2011. Asiakkaan kirjasto. Teoksessa P. Almgren & P. Jokitalo (toim.) Kirjasto 2012: asiakkaan asialla. Helsinki: BTJ Finland, 101-134.

Miettinen, K. 1994. Pieksämäen kunnallinen kirjastotoimi 1941-1961: Suomen historian sivulaudatur-tutkielma. Joensuun yliopisto marraskuu 1994.

Niinikangas, K. & Niinikangas, L. 1992. Yhteistoiminnalla kirjaston tavoitteista totta: miten suunnitella kirjaston strategioita?. Teoksessa V. Niinikangas (toim.) Kirjastostrategiat: kirjastojen strateginen suunnittelu. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 16-52.

Nikola, E. 2016. Lumme-kirjastojen kokoelmapolitiikka: kohti kokoelmayhteistyötä. Viitattu 7.5.2018, https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/ancmt/Lumme-kirjastojen%20kokoelmapolitiikka%202016_0.pdf.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 3.5.2018, http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Opetusministeriö 2006. Kirjaston kehittämisohjelma 2006-2010. Opetusministeriön julkaisuja 2006:44.

Oulun ammattikorkeakoulu. 2014. Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohje. Viitattu 19.3.2018, <https://oiva.oamk.fi/utills/opendoc.php?aWRfZG9rdW1lbnR0aT0xNDMwNzY0Njky>.

Pieksämäen kaupunki 2014. Lasten ja nuorten Pieksämäki –hyvinvointisuunnitelma. Viitattu 7.5.2018, http://www.pieksamaki.fi/wp-content/uploads/lnpmklopullinen_2014_-_17__0.pdf.

Pieksämäen kaupunki 2015. Pieksämäen kaupungin vapaa-aikatoimen strategia 2015. Tekijän hallussa.

Pieksämäen kaupunki 2017. Pieksämäen kaupungin strategia 2018-2027: tausta-aineisto. Viitattu 7.5.2018, http://tweb.pieksamaki.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epjattn_tweb.htm?+id=31619.

Pieksämäen kaupunki 2018. Pieksämäen kaupungin talousarvio vuodeksi 2018 sekä taloussuunnitelma vuosiksi 2019-2020. Viitattu 15.3.2018, http://tweb.pieksamaki.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epjattn_tweb.htm?+id=27931.

Pieksämäen kaupunki 2018. Pöytäkirjat. Viitattu 15.3.2018, http://tweb.pieksamaki.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epjattn_tweb.htm?+id=31619.

Pieksämäen kaupunki 2018. Pieksämäen strategia 2018-2027. Viitattu 15.3.2018, <http://www.pieksamaki.fi/wp-content/uploads/Pieks%C3%A4m%C3%A4en-strategia-2018-2027-22.1.2018-1.pdf>.

Pieksämäen kaupunki 2018. Tausta-aineisto. Viitattu 15.3.2018, http://tweb.pieksamaki.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epjattn_tweb.htm?+id=31619.

Pieksämäen kaupunki 2018. Tietoa kaupungista: historia. Viitattu 2.2.2018, <http://www.pieksamaki.fi/tietoa-kaupungista/historia/>

Pieksämäen kirjasto 2016. Lumme-kirjastojen kokoelmapolitiikka: kohti kokoelmayhteistyötä. Viitattu 2.5.2018, http://kirjasto.pieksamaki.fi/wp-content/uploads/Lumme-kirjastojen-kokoelmapolitiikka-2016_0.pdf.

Purhonen, K. 2015. Muuttuva työ – kirjaston hyllynvälistä ja nuorisotalon ikkunasta kurkkaa kolmas työ. Teoksessa L. Hokkanen (toim.) Sosiaalinen kirjasto: lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 88-119.

Ristikartano, V, & Virrankoski, A. 2011. Eräpäivä!: voimasanoja kirjastosta. Helsinki: Avain.

Saloniemi, K. 2011. Aktiivinen kansalaisuus ja avoimet oppimisympäristöt tulevaisuudessa: aktiivi-hankkeen ennakointiraportti. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja: sarja B Raportit ja selvitykset 3/2011.

Savinainen, P. 2018. Savon kirjastojen uutiskirje. Opintomatalla Tanskassa – matka kirjastonjohtajan silmin. Viitattu 4.5.2018, <https://savonuutiskirje.wordpress.com/>

Suomen kirjastoseura & Suomen Tieteellinen Kirjastoseura. Kirjastotyön eettiset periaatteet. Viitattu 7.5.2018, <https://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/misc/code-of-ethics-fi.pdf>.

Suomen kuntaliitto 2015. Sivistyksen suunta 2025: kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma. Viitattu 4.5.2018, <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Sivistyksen%20suunta%202025.pdf>.

Sydänmaalakka, P. 2015. Älykäs julkinen johtaminen: miten rakentaa älykäs verkostoyhteiskunta?. Helsinki: Talentum.

Tilastokeskus 2018. Kuntien avainluvut: Pieksämäki. Viitattu 2.5.2018, <http://tilastokeskus.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2017&active1=593>.

Tiekkö-kirjastot 2015. Tiekkö-kirjastostrategia 2015-2020: uusi palvelukulttuuri. Viitattu 3.5.2018, <https://www.tiekko.fi/documents/14500/113045/Tiekk%C3%B6-strategia+2015-2020/3253a21e-e54c-4cf8-864a-5dc0019361a9>.

Tyrväinen, J. 2011. Asiakkaat kirjastopalveluiden arvioijina – asiakaspalutteen anti jatkuvalle kehittämiselle. Teoksessa p. Almgren & P. Jokitalo (toim.) Kirjasto 2012: asiakkaan asialla. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 158-193.

Uotila, P. 2015. Elämysten pelikenttänä kirjasto: sattumia, sepitteitä ja yllätyksiä. Teoksessa L. Hokkanen (toim.) Sosiaalinen kirjasto: lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 154-176.

Valli-Lintu, A., Palonen, K. & Nyholm, I. 2017. Tulevaisuuden kunta –asiantuntijaryhmän muistio sote- ja maakuntauudistuksen vaikutuksista kuntiin. Valtiovarainministeriö. Valtiovarainministeriön julkaisu 11a/2017. Viitattu 19.3.2018, vm.fi/dms-portlet/document/0/469067.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Virtanen, P. 2009. Projekti strategian toteuttajana. Helsinki: Tietosanoma.

Vuorinen, T. 2014. Strategiakirja: 20 työkalua. Helsinki: Talentum.

Yleisten kirjastojen neuvosto 2016. Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020. Kansalaisen kirjasto: olennainen osa suomalaista osaamista.

PIEKSÄMÄEN KAUPUNGINKIRJASTON KEHITTÄMISOHJELMA 2018-2027

Pieksämäen kaupunginkirjaston visio 2027

Pieksämäen kaupunginkirjasto on kestävän kehityksen periaatteita noudattava, oppimisen, viihtymisen ja kohtaamisen tila.

Yleistä

Kehittämisohjelman laatimisen tavoitteena on vastata kirjastolain asettamiin velvoitteisiin. Kehittämisohjelman tarkoituksena on valmistautua toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Tavoitteena on, että Pieksämäellä on tarjolla kaupunkilaisille yhtäläiset ja tasavertaiset mahdollisuudet asuinalueesta riippumatta laadukkaisiin kirjastopalveluihin. Laadukkaat kirjastopalvelut ylläpitävät paikkakunnan vetovoimaisuutta.

Kirjastojen rooli alueuudistuksen jälkeen

Kaikki kaupungin kirjastot toimivat paikallisen, oman lähialueensa osallistumisen, demokratian ja elinvoiman keskuksina. Kirjastotoimi tukee yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa kuntalaisten osaamista, sivistystä, terveyttä ja hyvinvointia, liikunta- ja kulttuuriharrastuksia että aktiivista kansalaisuutta. Kirjaston vahvoina yhteistyökumppaneina toimivat esim., koulut, päiväkodit, seutuopisto, hoivapalvelut, seurat- ja yhteisöt, yhdistykset ja nuorisotoimi. Yhteistyötä tehdään myös erilaisten toimijoiden kanssa. Joista mainittakoon Lastenkulttuurikeskus Verso sekä muut kulttuurin tuottajat, että paikalliset yritykset.

Kehittämisohjelman taustat

Tätä kehittämisohjelmaa valmisteltaessa on huomioitu Kuntaliiton vuonna 2015 valmistunut sivistyspoliittinen ohjelma. Sivistyksen suunta 2025-asiakirjassa linjataan Suomen Kuntaliiton keskeisiä tavoitteita koulutus- ja kulttuuripolitiikassa vuoteen 2025 saakka. Kehittämisohjelmassa on lisäksi otettu huomioon Kuntaliiton kirjastoille asettamat tavoitteet, 29.12.2016 voimaan tullut uusi laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492, Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetus (EU 679/2016), Kirjastotyön eettiset periaatteet sekä Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020 ohjelma. Kehittämisohjelma on laadittu yhdessä kirjastotoimen henkilöstön kanssa, 30.8.2018.

Sivistyspalveluiden kuntalaisia koskevat suunnitelmat

Pieksämäen kaupungissa on useita strategisia kuntalaisten palvelujen kehittämistä ohjaavia suunnitelmia, jotka on huomioitu tätä kehittämisohjelmaa tehtäessä. Joista mainittakoon Kulttuuriketju: Keski-Savon kulttuurikasvatussuunnitelma.

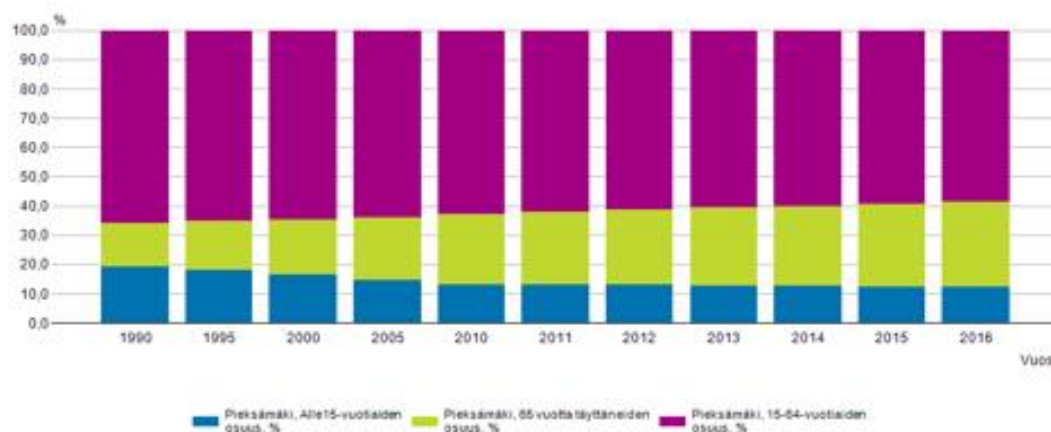
Nykytilanteen kuvaus:

Väestöennuste

VÄESTÖENNUSTE 2015						
Vuosi	0-14	15-29	30-49	50-64	65+	PIEKSÄMÄKI
2020	2 220	2 289	3 362	4 124	5 826	17 825
2025	2 087	2 119	3 349	3 367	6 154	17 076
2030	1 958	2 058	3 269	2 895	6 314	16 494
2035	1 873	2 011	3 122	2 786	6 124	15 916
2040	1 821	1 941	3 057	2 848	5 745	15 412

Ikäryhmät

Pieksämäki väestörakenne 1990 - 2016

Lähde: Tilastokeskus

Oppilasennusteet

ESIOPETUS + YLEISOPETUS + ERITYISOPETUS YHT.																
LUKU- VUOSI	Kylä- koulut esi	Alakoulut yhteensä					+	EHA luokat			Maahan- muuttaj ^{*)}	Yht.	Hiekanpään koulu			
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.			7.	8.	9.	KAIKKI YHT.
2016-17	15	154	163	162	166	158	168	3	1	3	7	1000	145	166	200	511
2017-18	19	131	154	163	162	166	158	2	3	1		939	166	145	166	477
2018-19	5	175	131	154	163	162	166	2	2	3		963	157	166	145	468
2019-20	20	135	175	131	154	163	162	3	2	2		947	165	157	166	488
2020-21	15	142	136	175	131	154	163	1	3	2		921	162	165	157	484
2021-22	20	136	142	136	175	131	154	1	0	3		897	162	162	165	489
2022-23	11	134	136	142	136	175	131	2	1	0		867	152	162	162	476
2023-24 ^{*)}	9	116	134	136	142	136	175	0	1	1		849	134	152	162	448
2024-25		130	116	134	136	142	136	2	0	1		796	175	134	152	461

^{*)} anio esioppilaita

^{*)} Lv. 2016-17 keväällä valmistavan opetuksen ryhmässä 7 opp., joista 4 opp. opiskelee Hiekanpään koulussa ja 3 Hiekanpään koulussa.
Maahanmuuttajia ei ole mukana luvuissa lukuvuosina 2017-2024.

Kirjastotoimi: nykyhetken palvelunkuvaus lyhyesti

Kirjasto tuottaa laadukkaita ja ajanmukaisia kirjastopalveluita. Kirjasto toimii kaikille avoimena ja monipuolisena oppimisympäristönä sekä yhteisöllisenä kohtaamispaikkana. Monipuolisen lukutaidon tukemista kirjasto toteuttaa ohjaamalla kirjaston käyttäjiä erilaisiin uusiin mediasisältöihin, sillä kirjastoon on hankittu yhä enemmän e-kirjoja ja digitaalisia lehtiä. Kirjaston tarjoamaa palvelua on parannettu esimerkiksi lisäämällä omatoimista kirjaston käyttöä. Kulttuurikeskus Poleenissa, missä sijaitsee myös pääkirjasto, on käytössä asiakkaiden omatoimiaika. Jäppilän- ja Virtasalmen kirjastot toimivat osan aikaa omatoimikirjastoina. Naarajärven lasten- ja nuorten kirjastoa on kehitetty mm. modernisoimalla kirjaston tiloja ja laitteita. Kirjastoauto tekee tiivistä yhteistyötä Pieksämäen Seutuopiston kanssa, kirjastoautossa järjestettävien piirien muodossa. Kirjastoauto on toiminut myös haja-asutusalueen äänestyspaikkana. Kirjastojen tilat ovat monipuolisessa ja tehokkaassa käytössä, yhteistyötä tehdään paljon eri toimijoiden kanssa, esimerkiksi kirjastoissa järjestettävien näyttelyiden ja tapahtumien muodossa.

Pieksämäen kaupunginkirjasto tekee tiivistä yhteistyötä Lumme-kirjastokimpan kanssa. Yhteistyöhön kuuluvat mm. kirjastojen välillä liikkuva aineisto ja verkostoituneet työtavat. Lumme-kirjastoilla on käytössään myös yhteinen kirjastojärjestelmä ja logistiikka. Lumme-yhteistyö on tuonut merkittäviä kustannussäästöjä, mutta myös velvoitteita, jotka vaativat henkilöstöresursseja kirjastojärjestelmän ylläpidon ja kehittämisen muodossa. Pieksämäen kaupunginkirjastossa työskentelee tällä hetkellä 12,5 kokoaikaista työntekijää. Kirjaston palveluverkkoon kuuluvat Pieksämäen pääkirjasto Poleeni, sekä asuinalueidensa lähikirjastoina toimivat, Naarajärven lasten- ja nuorten kirjasto, Jäppilän kirjasto, Virtasalmen kirjasto ja Kirjastoauto.

Kulttuurikeskus Poleeni, Pieksämäen Pääkirjasto

Naarajärven lasten- ja nuorten kirjasto

Kirjastoauto Ristrikki

Virtasalmen kirjasto

Jäppilän kirjasto

Kirjaston arvot toimintoina

Luottamus

Organisaatiossa:

- Yksiköiden välinen yhteistyö on tärkeä osa kirjastotoimen toimintakulttuuria.
- Kirjastotoimi ylläpitää ja kehittää yhteistyön toimintatapoja.
- Toimintamme on tavoitteellista, luottamuksellista ja tiedottamisemme on aktiivista ja vuorovaikutteista.

Kuntalaisille:

- Kirjastotoimi tuottaa laadukkaita, esteettömiä ja saavutettavia kirjastopalveluita. Kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa.
- Kirjastotoimen päätöksen teko ja toiminta ovat luotettavia.
- Kirjasto toimii puolueettomasti, luottamuksellisesti, kunnioittaen yksityisyyttä ja edistää vastuullista sananvapautta.
- Kirjasto edistää sivistyksellistä aktiivista kansalaisuutta ja tasa-arvoa, tarjoten monimuotoisia ja helposti saavutettavia kirjastopalveluita.

Läpinäkyvyys/avoimuus

Organisaatiossa:

- Kirjaston toiminta on läpinäkyvää ja avointa, yksityisyyden huomioon ottavaa.
- Kunnankirjaston on arvioitava toimintaansa. Arvioinnilla seurataan laissa asetettuja kirjaston tehtävien toteuttamista ja toiminnan järjestämistä (Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016, 1492, 16§)

Kuntalaisille:

- Kuntalaiset ovat mukana kehittämässä kirjastopalveluja.
- Asiakaspalautteen kerääminen, käsittely ja analysointi ovat järjestelmällistä.
- Kirjasto arvioi toimintaansa käyttäen palvelukyvyn, vaikuttavuuden, taloudellisuuden ja tuottavuuden mittareita.
- Arvioinnin tulokset ovat helposti kuntalaisten saatavissa.
- Kirjasto kierrättää käyttämiään materiaaleja ja noudattaa toiminnassaan kestävän kehityksen periaatteita.

Hyvä johtaminen

Organisaatiossa:

- Kirjastoa johdetaan kunnan ja kirjastolain tavoitteiden mukaisesti.
- Kirjasto on aktiivinen paikallisessa ja seudullisessa yhteistyössä, laaja-alaisesti eri toimijoiden kanssa.
- Huolehdimme työntekijöiden työssä jaksamisesta ja hyvinvoinnista.
- Kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä (Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016, 1492, 17§)

Kuntalaisille:

- Hyvä johtaminen näkyy kuntalaisten suuntaan vastuullisena toimintana ja laadukkaina kirjastopalveluina.
- Pyritään hyödyntämään osallistavaa suunnittelua kirjastopalveluiden tuottamisessa.

Inhimillisuus/ihmisläheisyys

Organisaatiossa:

- Huomioimme yksilön ja kuuntelemme erilaisia näkemyksiä, toisiamme tukien.
- Henkilökohtainen vastuu omasta, työyhteisön ja organisaation kehityksestä inhimillisemmäksi ja ihmisläheisemmäksi työyhteisöksi.
- Sallimme epäonnistumisen.

Kuntalaisille:

- Kuntalainen kokee olevansa tärkeä ja hänen yksilölliset tarpeet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan.
- Kirjastossa noudatetaan kirjastotyön eettisiä periaatteita.
- Kirjasto edistää monipuolista lukutaitoa, tiedon saatavuutta ja käyttöä.
- Kirjasto edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin.
- Kirjasto edistää vastuullista sananvapautta.
- Kirjastopalveluilla vastataan yksilöllisiin tiedontarpeisiin, sekä tietoteknologian ja tiedonhallinnan palvelutarpeisiin.

Yhteisöllisyys

Organisaatiossa:

- Suunnittelemme ja teemme työtä yhdessä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi yli hallintokuntien.
- Kirjasto tuottaa palveluja ja tapahtumia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Kuntalaisille:

- Kirjasto järjestää opastuksia ja palveluita hakeutumalla myös omien tilojen ulkopuolelle.
- Kirjastossa järjestetään erilaisia tapahtumia ja kirjaston tiloja käyttävät eri toimijat monipuolisesti.
- Kuntalaiset ja järjestöt otetaan yhä enemmän mukaan palveluiden suunnitteluun ja tuottamiseen.
- Kirjasto kehittää tilojensa erilaisia äänimaisemia, kirjaston monipuolisen käytön ja käyttäjämukavuuden lisäämiseksi.
- Kirjasto edistää yhteistyötä paikallisten yritysten ja julkisten toimijoiden kanssa.
- Kirjasto- ja tietopalvelut ovat osa kaikenikäisten kuntalaisten jokapäiväistä elämää, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä tuottavia hyvinvointipalveluita.
- Kirjasto hyvinvoinnin tuottajana yhteiskunnassa.
- Kunnan kaikki kirjastot ovat alueensa avoimia oppimisympäristöjä, joissa tuetaan kuntalaisten elinikäistä oppimista ja maahanmuuttajien kotoutumista.

Rohkeus/Visionäärisyys

Organisaatiossa:

- Uskomme kirjastopalveluiden tulevaisuuteen ja uusiin tekniikan tuomiin mahdollisuuksiin.
- Kokeilemme rohkeasti uusia toimintatapoja yli hallintokuntien.

Kuntalaisille:

- Kaikki kunnan kirjastot ovat osa kansainvälistä ja kansallista kirjastoverkostoa.
- Kirjasto tekee maakuntarajat ylittävää yhteistyötä kirjastopalveluiden tasavertaisen saatavuuden turvaamiseksi lähipalveluina myös reuna- ja haja-asutusalueilla.
- Kirjastopalveluita kehitetään tulevaisuusorientoituneesti, tarjoten kuntalaisille, yhdistyksille, yrityksille ja muille toimijoille ajantasaiset tilat ja tekniikan.
- Kirjastoissa toimivat asiakaspalvelupisteet ja sähköinen asiointi parantavat myös muiden julkisten palveluiden saavutettavuutta.
- Kirjastot pysyvät lähipalveluina, jotka saavutetaan joustavasti erilaisia sähköisiä ja fyysisiä tilamahdollisuuksia ja toimintatapoja hyödyntäen.
- Kokeilemme rohkeasti uusia palvelukonsepteja.

Kirjastotoimen kehittämisohjelma

Strateginen päämäärä	Toimenpide	Aikataulu	Vastuutaho/raportti
1. Elinvoiman lisääminen <ul style="list-style-type: none"> Kirjasto kehittää ja luo uusia kuntalaislähtöisiä palveluja. Kirjasto ylläpitää ja kehittää perinteistä laadukasta kirjastotoimintaa, sekä edistää luku- ja medialukutaitoja. Kokoelmapoliittiset ajankohtaiset linjaukset. 	Uudet tapahtumakonseptit: Työikäisten Pieksämäki Kirjakahvila Lukuvalmentaja Lasten- ja nuorten Pieksämäki Lukukoiria Soturikissakerho Kirjallisuusklubi Senioreiden Pieksämäki Kirjakahvila Lukuvalmentaja Kokoelma Huolehditaan riittävästä poistoista Ajantasainen aineisto	1.1.2018- 31.12.2027	Koko kirjastotoimi

Strateginen päämäärä	Toimenpide	Aikataulu	Vastuutaho
2. Hyvinvoinnin edistäminen ja lisääminen <ul style="list-style-type: none"> Kirjasto edistää kaupunkilaisten terveyttä ja hyvinvointia kehittämällä uudenlaisia kirjastopalveluita. Kirjasto edistää kaupunkilaisten elinikäistä oppimista, monipuolista lukutaitoa ja tietoteknisiä taitoja. Tavoitteet vastaavat myös paikallisen elinkeinoelämän tarpeisiin. Kirjasto edistää kaupunkilaisten liikunnallistamista yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. 	<ul style="list-style-type: none"> Lainattavat kaupunkipyörät. Lainattavat aktiivisuusrannekkeet. Lainattavat muut liikuntavälineet (liikuntapaketti). Lainattavat äänentoistolaitteet. E-aineistojen markkinointi. Yhteistyö muiden julkisten- ja yksityisten toimijoiden kanssa henkilöstön ja asiakkaiden neuvonnan ja opastuksen muodossa (pankkipalveluiden ja muiden julkisten palveluiden saavutettavuus). 	1.1.2018-31.12.2027	Koko kirjastotoimi

Strateginen päämäärä	Toimenpide	Aikataulu	Vastuutaho
3. Aluekehittämisen mahdollistava kuntatalous <ul style="list-style-type: none"> Kirjasto kehittää kirjastopalveluitaan alueen vetovoimaisuuden lisäämiseksi. Samalla parannamme asumisen, yrittämisen ja työllistymisen mahdollisuuksia. Naarajärven alueen kehittäminen. Uuden kirjastoauton hankkiminen. Omatoimikirjastojen kehittäminen. Poleenin tilojen kehittäminen, modernit tilat tarvitaan, jotta voidaan parantaa alueen vetovoimaisuutta ja ylläpitää kuntalaisten elinvoimaisuutta. 	<ul style="list-style-type: none"> Kirjaston tavoite on toimia oppimisympäristönä Naarajärven uudessa koulu / päiväkotikeskuksessa. Jäppilän ja Virtasalmen omatoimikirjasto uudenaikaisiksi oppimisympäristöiksi. Kirjastoautopalveluiden vieminen kantakaupunkialueen kouluille, luku- ja medialukutaitojen parantamiseksi. Poleenin kirjastotilojen modernisointi, ”eri tasoiset äänitilat”, opetustilat ajantasaisine laitteistoineen ja kalusteineen. 	1.1.2018-1.8.2021	Koko kirjastotoimi Valtuusto

Kirjastotoimen kehittämiskohteet yhteiseen sivistystoimen strategiaan

Strateginen päämäärä	Toimenpide	Aikataulu	Vastuutaho
1. Elinvoiman lisääminen	Kokoelma		
<ul style="list-style-type: none"> Kokoelmapoliittiset ajankohtaiset linjaukset. 	<ul style="list-style-type: none"> Huolehditaan riittävästä poistoista. Ajantasainen aineisto. 	1.1.2018-31.12.2027	Koko kirjastotoimi
2. Hyvinvoinnin edistäminen ja lisääminen			
<ul style="list-style-type: none"> Kirjasto edistää kaupunkilaisten elinikäistä oppimista, monipuolista luku- ja tietoteknisiä taitoja. Tavoitteet vastaavat myös paikallisen elinkeinoelämän tarpeisiin. 	<ul style="list-style-type: none"> E-aineistojen markkinointi. Yhteistyö muiden julkisten- ja yksityisten toimijoiden kanssa henkilöstön ja asiakkaiden neuvonnan ja opastuksen muodossa (pankipalveluiden ja muiden julkisten palveluiden saavutettavuus). 	1.1.2018-31.12.2027	Koko kirjastotoimi
3. Aluekehittämisen mahdollistava kuntatalous	<ul style="list-style-type: none"> Kirjaston tavoite on toimia oppimisympäristönä uudessa Naarajärven koulu / päiväkotikeskuksessa. 	1.1.2018-1.8.2021	Valtuusto
<ul style="list-style-type: none"> Naarajärven alueen kehittäminen. 			

PIEKSÄMÄEN KAUPUNKI

PL 125, Kauppakatu 1

76100 Pieksämäki

015 788 2111

kirjaamo@pieksamaki.fi

www.pieksamaki.fi

www.visitpieksamaki.fi